

Svet v letu 2025

**Kako se bo morala odzvati
Evropska unija**

***DOKUMENT ZA RAZPRAVO
NOVEMBER 2007***

www.ein.eu

Svet v letu 2025

Kako se bo morala odzvati Evropska unija

Vsebina

Predgovor	4
Uvod	5
Povzetek	6
I. Evropa brez skrbi	11
II. Prihodnji svetovni izzivi	13
III. Politične možnosti za Evropo v ključnih sektorjih	17
Globalizacija in digitalno gospodarstvo	17
Demografija in priseljevanje	21
Terorizem in varnost	26
Energija in okolje	32
IV. Posledice za Evropsko unijo	37
Evropsko upravljanje: vrednote, identiteta, meje	37
Večpolni svet: ključna vloga čezatlantskega partnerstva	42
V. Sklepi	46

UVOD

Dokument „*Svet v letu 2025: Kako se bo morala odzvati Evropska unija*“ je pomemben prispevek k oblikovanju desnosredinske evropske politike. Je izjemno delo, ki črpa iz prizadevanj številnih ljudi iz Evropske mreže idej (ang. European Ideas Network, EIN), ustvarjalne enote, katere sponzor je skupina PPE-DE in katere namen je združevati izvoljene politike in svetovalce, akademike, zunanje strokovnjake in predstavnike civilne družbe.

V preteklih dvanajstih mesecih so člani mreže, ustvarjalne enote in politične ustanove sodelovali v dvanajstih tematskih delovnih skupinah in sedmih projektih skupinah za poglobljeno analizo zastavljenih vprašanj in obravnavo možnih političnih odzivov. Srečanja so potekala po Evropi – v Bruslju, Parizu, Londonu, Berlinu, Budimpešti, Haagu, Bonnu in Madridu – ter v Washingtonu, vrhunec pa so dosegla na letni poletni univerzi, ki je letos potekala v Varšavi.

Ta dokument za razpravo je najpomembnejša nova pobuda mreže EIN, ki naj bi vodilnim evropskim desnosredinskim nosilcem odločanja omogočila svež vpogled v prihodnje možnosti, izzive in priložnosti v daljšem časovnem obdobju, kot je to običajno. Spodbudil naj bi razpravo in privabil mnenja širokega kroga vlagateljev, da bo mogoče izpopolniti in izboljšati analizo in sklepe.

Upam, da bo ta dokument splošno priznan kot pomemben in konstruktiven dodatek k razpravi ter bo spodbudil široko razpravo o ključnih temah, ki jih raziskuje.

*Joseph Daul, poslanec Evropskega parlamenta
predsednik skupine PPE-DE*

UVOD

Pogosto pravijo, da se je mogoče upreti invaziji vojska, ne pa invaziji misli.

Ko se svet približuje drugemu desetletju 21. stoletja, postaja kraj, kjer se sporočila med posamezniki prenesejo v trenutku, kjer novice potujejo prek svetovnih medijskih mrež s pritiskom na gumb in kjer meje pomenijo manj kot kdaj prej v novejši zgodovini.

Zadnjih petsto let smo hitrost uvajanja novih idej, raziskav in demokracije narekovali Evropejci, naša družba pa je temeljila na pravni državi. Vendar se stvari spreminjajo.

Ideje, znanstvene ali politične, se danes širijo svobodneje kot v 20. stoletju, ko je zaradi ideoloških konfliktov prihajalo do velikih prevratov.

Hitrost sprememb marsikoga preseneti. Nekaterim je takšno okolje všeč, medtem ko se drugi bojijo njegovih negativnih vidikov in se počutijo izključene.

Globalne težave vse bolj zahtevajo globalne rešitve. Sprememb ni mogoče zanikati, prav tako ni mogoče zanikati, da jih je večina nepovratnih.

V zadnjih šestdesetih letih v Evropi uspešno iščemo načine za odpravo temeljnih razlik in spodbujanje skupnih vrednot in blaginje.

Nujno potrebujemo vizijo prihodnosti, čeprav nekaterih dolgoročnih ciljev ni mogoče povsem jasno opredeliti. V naslednjih petdesetih letih si moramo prizadevati za to, da bi tistim, ki so ostali zunaj zahodnega sveta, pomagali, da se nam pridružijo. To bo koristno za obe strani, ker bo Evropejcem omogočilo, da ostanejo uspešni in stabilni.

Pogled v leto 2025 ne dopušča natančne ocene okoliščin. V preteklosti so mnogi poskušali predvideti prihodnost, a pri tem niso bili uspešni, na primer Rimski klub ali Hudsonov inštitut v znanem poročilu iz leta 1967, v katerem niso upoštevali razvoja mikročipa.

Kljub temu lahko mreže z zbiranjem informacij in izkušenj pomagajo s predlogi, katera bi lahko bila najboljša pot naprej, s preprostim spodbujanjem čim širše razprave o osnovnih idejah, dejstvih in mnenjih. Tako bodo lahko vlade sprejemale odločitve, ki bodo blizu večini državljanov.

V ta namen je nastal priloženi dokument za razpravo, ki ga je po dolgem posvetovanju pripravila mreža EIN, da bi posredovala zamisli o pomembnejših prihodnjih političnih izzivih ter o tem, kaj mora v zvezi z njimi storiti Evropa.

*James Elles
predsednik mreže EIN*

oktobra 2007

POVZETEK

V letu 2007 je mreža EIN začela pomemben projekt, da bi opredelila najpomembnejše izzive in možnosti, s katerimi se bodo nosilci odločanja v EU in državah članicah srečevali v prihodnjih dveh desetletjih, ter oblikovala v prihodnost usmerjene zamisli, kako se s temi izzivi in možnostmi soočiti. S projektom naj bi dosegli večjo skladnost pri oblikovanju zamisli desnosredinske evropske politike.

V tem dokumentu je zastavljeno vprašanje, kakšne bodo smernice v naslednjih dvajsetih letih, saj bomo lahko, če jih bomo jasno opredelili, sprejemali takšne odločitve, da bomo Evropejci ostali gospodarsko uspešni in trdno v svetovnem ospredju. Pogled v leto 2025 ne dopušča natančne ocene prihodnjih razmer, vendar lahko mreže z zbiranjem informacij in izkušenj pomagajo pri iskanju najustreznejše poti naprej, in sicer že s spodbujanjem čim širše razprave o osnovnih idejah, dejstvih in mnenjih. Tako bodo lahko vlade sprejemale odločitve, ki jih bodo državljani bolje razumeli.

Ob upoštevanju opisanega je mreža EIN pripravila osnutek tega dokumenta, da predstavi zamisli o najpomembnejših prihodnjih političnih izzivih ter poudari, katere ukrepe morajo sprejeti tisti, ki so odgovorni za programe političnih strank. Šest glavnih sklepov je:

1. – Vprašanja, o katerih poteka razprava, se hitro spreminjajo in pozornost se je z ustavnih izzivov preusmerila k prihodnjim svetovnim izzivom. Evropejci zadnjih šestdeset let uspešno iščemo načine za odpravo temeljnih razlik ter spodbujanje skupnih vrednot in blaginje. Vendar so spremembe vse hitrejše, medtem ko postajajo vprašanja vedno bolj svetovna in zahtevajo svetovne rešitve, zato je splošni vtis, da se Evropa na spremembe ne odziva dovolj hitro.
2. – Izzivi, ki so pred nami, so v vseh pogledih zelo pomembni, dolgoročni in zanje niso primerne kratkoročne rešitve. Zato zdaj potrebujemo jasno vizijo prihodnosti.
3. – V tem razvijajočem se svetovnem okolju nobena država članica ne more sama reševati teh izzivov. EU in države članice morajo imeti pomembno vlogo, da lahko pomagajo in prispevajo k temu, da bodo državljani EU bolje razumeli, kaj bodo takšni izzivi pomenili zanje, pri tem pa jih morajo spodbujati, naj optimistično in z zaupanjem gledajo v prihodnost.
4. – V večpolnem svetu mora Evropa ohraniti stike z vsemi udeleženci, čeprav bodo pri reševanju teh izzivov, ki so povezani zlasti z gospodarstvom, energijo/okoljem ter varnostjo, bistvene tesnejše čezatlantske povezave. Potrebna bo nova struktura čezatlantskega partnerstva. Reševanje teh izzivov bo z zahodnega vidika uspešnejše, če se čezatlantsko partnerstvo poglobi tako, da bo to mogoče. Za dokončno oblikovanje čezatlantskega trga bo treba okrepiti čezatlantsko sodelovanje pri pripravi gospodarske in regulativne politike ter odpraviti preostale netarifne ovire v trgovini in pri naložbah.
5. – V globaliziranem svetu z digitalnim gospodarstvom bo najpomembnejša enota posameznik. Temu se bodo morale EU in njene članice prilagoditi, če želijo posodobiti upravljanje Evrope. Javnost bo z uporabo nove

tehnologije preverjala odgovornost političnih voditeljev, razpravljala o zamislih in pridobivala podporo za politične spremembe.

6. – EU bi se morala zdaj manj osredotočati na širitev meja proti vzhodu. Evropa je v zadnjih 5 letih zapravila veliko časa za tako imenovani ustavni postopek in se ni dovolj posvetila temu, da bi se hitreje prilagodila svetu, v katerem vladajo ostra gospodarska konkurenca, pomembne strateške grožnje ter hitre tehnološke in kulturne spremembe. Meje EU bi morale zdaj biti utrjene, potrebno pa bo nameniti še precej časa za utrditev notranje kohezije Unije in s tem omogočiti državljanom EU resničen občutek identitete. Zato se bo lahko usmerila zlasti v reševanje prihodnjih izzivov in se ne bo soočala s stalnimi motnjami zaradi širitve Unije, kar bi lahko oslabilo njeno sposobnost, da deluje kot pomemben svetovni partner. Takšna določitev meja EU ne bi pomenila konca širitvenega postopka, ampak bi EU omogočila, da se bolj posveti varstvu svojih interesov, in sicer svoji sposobnosti povezovanja, in ne temu, da dopušča pridružitve vsaki državi, ki si to želi.

Dokument še posebej obravnava pet osrednjih področij politike, za katera je treba nameniti več časa in prizadevanja, da se obravnavajo nujna vprašanja, ki ne morejo več čakati.

> Konkurenčnost in svetovno gospodarstvo

Svetovno ravnovesje med državami se zaradi globalizacije hitro spreminja. Kitajska in Indija bosta do leta 2060 verjetno dosegli 50-odstotni delež svetovnega BDP. To sta dosegli že leta 1820. Zaradi ponovnega vzpona Azije kot svetovne gospodarske sile se bo Evropa soočila s pomembnim izzivom. Evropejci se bodo morali odločiti, ali bo to relativno nazadovanje Evrope v primerjavi z vzponom Azije v naslednjih dvajsetih letih le posledica tega, da Evropa dohaja Azijo, ali pa bo pomenilo, da Evropo zdaj dokončno prehitevajo mlajši in bolj prilagodljivi narodi.

Resne politične posledice takšnega poteka dogodkov se lahko preprečijo le, če se uporabi naslednja strategija. Evropa mora postati ena od vodilnih sil informacijske dobe. Uspešno mora obvladovati ekonomijo znanja, saj informacijska tehnologija prodira na vsa področja politike. Vendar to ne bo preprosta naloga. K spremembi sedanjega stanja bodo prispevali zlasti izobraževanje, inovativnost in podjetniški duh. Zato bo morala Evropa odpraviti toge strukture in trgovinsko usmerjene predpise, ki ovirajo razvoj dinamične podjetniške miselnosti. Če želi izkoristiti vse priložnosti nadaljnje globalizacije v naslednjih dvajset letih, je nujna večja konkurenčnost v nacionalnih izobraževalnih sistemih ter na svetovni ravni. To mora biti glavna prednostna naloga Unije do leta 2025.

> Demografija in priseljevanje

Glavna in največja težava v Evropi je nizka stopnja rodnosti. Vsako leto se v svetu rodi povprečno 21 otrok na tisoč prebivalcev, v Združenih državah se jih rodi 14, v Evropi pa 10. Če bi se povprečno število rojstev povečalo z 10 na 11, bi se prebivalstvo Evrope vsaj stabiliziralo, čeprav to ne bi nadomestilo upadanja števila delovno sposobnega prebivalstva. Da bi se preprečilo zmanjševanje števila delovno sposobnega prebivalstva, bi bila potrebna še večja stopnja rodnosti. Nedavne študije kažejo, da se bo pri sedanji nizki stopnji rodnosti v vsakem nadaljnjem desetletju število prebivalcev EU zmanjšalo za približno 30 do 40 milijonov. Če se bo takšno

gibanje nadaljevalo, bo to močno vplivalo na vse vidike evropskega življenja, vključno s pokojninami, prevozom, stanovanji itd.

Da bodo lahko evropski oblikovalci politike izpolnili izzive in priložnosti, ki jih prinašajo demografske spremembe, bodo morali spodbujati višjo stopnjo rodnosti, povečati starostno mejo za upokožitev in prejetanje pokojnine, povečati stopnjo udeležbe na trgu dela, spodbujati večjo produktivnost sedanjih delavcev, delo za nepoln čas ter prilagodljivost delavcev s pravnimi in finančnimi spodbudami.

V zvezi s priseljivanjem bodo morale države EU ponovno obravnavati politiko zakonitega priseljivanja, ki je pristranska do nekvalificiranih delavcev, in jo vsaj delno nadomestiti s politiko, ki bo omogočala priseljivanje kvalificiranih delavcev. Prizadevati si bodo morale za večjo kvalificiranost ustaljenih migrantov ter uporabo njihove večjezičnosti in vpogleda v medkulturno razumevanje. Sprejeti bodo morale ukrepe, ki bodo zagotovili večjo privlačnost Evrope v primerjavi z drugimi deli sveta, da bodo privabile kvalificirane delavce, ki bodo ostali v Evropi, ter da se bo spremenilo stanje glede bega možganov. Končno bodo morale zaradi interesov priseljencev in domačega prebivalstva natančneje obravnavati posebne težave pri vključevanju druge generacije priseljencev.

> Terorizem in varnost

Z demokracijo prostega trga v 21. stoletju so se odprli viri informacij in razvili novi komunikacijski sistemi, zato so postali potovanja, mednarodno povezovanje in mobilnost študentov lažji kot kdaj koli prej. Takšno gibanje se bo v naslednjih dvajsetih letih močno pospešilo. S takšnim razvojem pa je nastala nova vrsta sovražnika, ki zlorablja svobodo dostopa do informacij, preprosto komuniciranje in potovanja. Nova grožnja odraža raznolikost internetne dobe. Demokracijo ogroža „spletna mobilizacija“, ki omogoča vpoklic sovražnih rekrutov po vsem svetu.

Namen njihove taktike je oslabiti in nato uničiti moralno premoč demokratičnih držav, da te na primer pod pritiskom zavarujejo pravno ureditev tako, da opustijo načelo pravne države. Ta brezoblični sovražnik demokratičnih držav ne izziva neposredno, ampak jih prisili v hinavščino in ukrepanje, zaradi katerega se bodo odtujila zmerna stališča v najpomembnejših regijah in zmanjšala domača podpora.

Problema terorizma ni mogoče rešiti hitro. Politična odločenost, odločenost javnosti, da se upre, vse bolj dovršeni in izostreni protiteroristični ukrepi, zmanjšanje upravičenega temeljnega nezadovoljstva in marginalizacija terorističnih idealov lahko ustvarijo okoliščine, v katerih je mogoče odpraviti teroristično grožnjo. Kljub temu je lahko ključ do uspeha v boju proti svetovnemu uporju dejansko preprečevanje napada tako, da se različno obravnavajo različna prizorišča in se razvijajo uspešne pravne države, ki lahko svojim državljanom zagotavljajo koristi in vzpostavijo demokratične institucije. Unija mora še naprej dajati prednost spodbujanju demokracije in človekovih pravic po vsem svetu.

Vsi Evropejci se morajo zavedati, kako pomembno se je boriti za svoje vrednote in kako jih braniti pred vsemi oblikami terorističnih groženj. Pri tem je bistveno tesno sodelovanje evropskih vlad, ki temelji na tem skupnem razumevanju.

Osrednji izziv za demokratične družbe v Evropi bo politično in gospodarsko vključevanje družbenih skupin, ki se zdaj počutijo izključene in užaljene. Evropa bo morala z ustreznimi ukrepi spodbuditi medkulturni dialog, okrepiti položaj zmernih, prevladujočih muslimanov ter osamiti skrajneže.

Da bi vse to dosegli, bo potrebno vodstvo za uskladitev vseh potrebnih dodatnih varnostnih ukrepov z zavezo demokratičnim vrednotam in svobodi posameznika.

> Energija in okolje

To obdobje je pomembno zaradi hitrosti, s katero se spreminja podnebje, in ker je splošno razširjeno mnenje, da te spremembe niso naravne.

Najskrajnejši način odzivanja na spreminjanje podnebja je poskus, da bi ga z uporabo kjotskega protokola ustavili. Vendar imamo na voljo tudi možnost produktivnejše alternativne politike, namreč izbrati „prilagoditveno strategijo“ na podlagi teze, da bo pravo rešitev za izzive podnebnih sprememb prinesel tehnološki napredek. Potrebne so raziskave in naložbe, ki bodo prispevale k razvoju nove tehnologije, s katero lahko zahodni svet in naši sosede po svetu izboljšamo način življenja v okolju in skupaj z njim. Obetavnejša strategija ne vključuje ogrožanja tržnih virov gospodarske rasti in tehnološke uspešnosti, ampak izkoriščanje priložnosti družbe znanja, ki jo ustvarja globalizacija.

Srednjeročno gledano je edina dokazana energetska tehnologija, ki lahko pomembno vpliva na oskrbo z energijo, jedrska tehnologija. Nadomestne rešitve, kot so vetrne elektrarne ali biogorivo, lahko le omejeno prispevajo k vedno večji oskrbi z energijo in so lahko uporabne le kot lokalni dodatni viri. Zato bo treba odpraviti prepovedi za razvoj jedrske energije. Temeljni izziv je ponovno doseči javno soglasje glede jedrske energije.

Evropska unija in države članice morajo zagotoviti visoke davčne odbitke in spodbude za industrijo, mala podjetja, lokalne regije in občine ter za gospodinjstva in potrošnike, da spodbudijo raziskave in razvoj ter za čimprejšnje sprejetje tehnologij, povezanih z obnovljivo energijo in vodikovimi gorivnimi celicami. Vendar bo velik izziv za EU v naslednjih dveh desetletjih spodbujanje konkurenčnega duha in dereguliranega okolja, skupaj z izboljšanim znanjem in spretnostmi ter izobraževanjem, ki bodo Evropejcem omogočili, da bodo kot prvi v celoti izkoristili te nove tehnološke priložnosti.

Dokument se zaključuje z opozorilom, da so vsi ti izzivi in rešitve med seboj tesno povezani. Inovativnost je na primer povezana z demografijo in priseljevanjem, priseljevanje je hkrati povezano s terorizmom in varnostjo, varnost pa z vprašanji okolja in energije. Zato je treba, če želimo, da bo ta projekt opozoril oblikovalce politike na prihodnje nevarnosti, poudariti potrebo po nenehnem posodabljanju, da se bodo lahko spremljale vse spremembe, ki bodo ob nepredvidljivem poteku dogodkov gotovo vplivale na te odnose.

I. EVROPA BREZ SKRBI

Zdi se, da je življenje v Evropi jeseni leta 2007 dobro. Od zunaj, iz ZDA, Latinske Amerike ali Azije, je Evropa videti stabilna, uspešna ter temelji na pravni državi in demokraciji.

Napredek Evrope in držav članic od konca druge svetovne vojne je v vseh pogledih nadvse izjemen. Potem ko je bila Evropa uničena zaradi dveh svetovnih vojn v obdobju 30 let, so povojni voditelji sklenili, da morajo storiti vse, kar je v njihovi moči, da se takšno uničenje nikoli več ne ponovi.

Začelo se je z Evropsko gospodarsko skupnostjo (sedanjo Evropsko unijo), ki se je s šestih evropskih držav s 170 milijoni prebivalcev leta 1957 povečala na 27 držav s skoraj 500 milijoni prebivalcev. Deklaracija ob 50. obletnici Evropske unije je potrditev tega enkratnega procesa in velikega dosežka.

Evropska unija je pod naprednim vodstvom postala zmožna reševati težave držav članic, tako da je razvila koncept omrežne družbe držav¹, ki so sposobne uresničevati svoje cilje s skupnim prizadevanjem na posameznih področjih.

Evropski narodi niso bili še nikoli tako uspešni kot po sprejetju teh odločitev, pri čemer so jim načela enotnega evropskega trga, ki omogočajo neoviran pretok blaga, storitev, ljudi in kapitala prek starih meja Evrope, olajšala življenje.

Položaj evropskega gospodarstva je zdaj dober, saj je bilo od leta 2000 v evroobmočju ustvarjenih 13,1 milijona novih delovnih mest, kar je več kot v Združenih državah v istem obdobju. Slika je še boljša, če se upoštevajo države zunaj evroobmočja, na primer Združeno kraljestvo. Stopnja rasti v najnovejših državah članicah EU na vzhodu se ujema s stopnjami rasti na Daljnem vzhodu. Sedanja stopnja rasti na Poljskem je na primer enaka kot v Indiji, medtem ko češko gospodarstvo raste hitreje kot tajsko ali malezijsko gospodarstvo. Poleg tega je za evroobmočje značilen trgovinski presežek v nasprotju z Združenimi državami, ki imajo 830 milijard dolarjev primanjkljaja, čeprav je velikost njunega gospodarstva primerljiva.

Nedavni uspeh nemškega predsedstva pri pridobivanju mandata za reformno pogodbo, ki bi lahko bila ratificirana v naslednjem letu, je pomemben korak Unije v 21. stoletje. Pogodba pomeni odpravo zastoja pri delu institucij, ki je oviral Unijo od njene širitve na 27 članic, in bo omogočila, da se EU posveti pomembnejšim vprašanjem, kot so varnost oskrbe z energijo, podnebne spremembe in zunanji odnosi.

Okrepljeno sodelovanje na področju pravosodja in notranjih zadev bo Evropi pomagalo, da se sooči s sedanjimi grožnjami varnosti. Vendar boj proti terorizmu ne more biti uspešen brez podpore Združenih držav. Skupna grožnja terorizma, s katero se srečujejo EU in Združene države, je v zadnjih letih resnično znatno vplivala na krepitev čezatlantskega sodelovanja.

Kljub temu so Bruslju še vedno namenjene ostre kritike, ker sprejema zakonodajo na področjih, na katerih to povzroča nepotrebno vmešavanje in več birokracije. Poleg tega očitno pomanjkanje vidne odgovornosti uradnikov

EU ter domneva mnogih o slabem nadzoru nad skladi dajeta močan vtis, da ostaja demokratični primanjkljaj velika težava, ki jo je treba odpraviti.

Obdobje temeljite razprave o ustavi se končuje, razprava o prihodnjih svetovnih izzivih pa se stopnjuje. Ti izzivi vključujejo potrebo po inovativnosti ter znanju in spretnostih ob upoštevanju hitrosti globalizacije, demografskih sprememb in priseljevanja, terorizma in varnosti ter nenazadnje varnosti oskrbe z energijo in podnebnih sprememb.

Evropejci so upravičeno zadovoljni z uspešnim reševanjem težav, ki jih je prineslo 20. stoletje. Vendar je treba nujno odgovoriti na naslednja vprašanja: Ali smo preveč zadovoljni? Ali smo se sposobni soočiti s prihodnjimi svetovnimi izzivi 21. stoletja, ki jih je mogoče rešiti le z učinkovitim sodelovanjem na evropski in mednarodni ravni? Kakšne bodo smernice v naslednjih dvajsetih letih, saj bomo lahko, če jih bomo jasno opredelili, sprejemali takšne odločitve, da bo Evropa ostala gospodarsko uspešna in trdna v svetovnem ospredju?

¹ Omrežna družba Manuela Castella, 1996.

II. PRIHODNJI SVETOVNI IZZIVI

Vse od padca berlinskega zidu konec leta 1989 so se v Evropi dogajale revolucionarne spremembe, ki so bile na srečo mirne. Strukture Evropske unije so se bistveno spremenile v smislu članstva in njenih pristojnosti, vrhunec sprememb pa je predlagana reformna pogodba, ki bo dokončno sprejeta do konca leta 2007.

Medtem ko se v več pogledih spremembe oblikovanja politike dogajajo v mejah EU, se v svetovnem sistemu dogajajo pomembne razvojne spremembe, ki jih EU obravnava le priložnostno in s tem daje vtis, da se le odziva na dogodke, namesto da bi jih poskušala oblikovati z dobro premišljeno strategijo.

Hitro širjenje svetovnih medijskih mrež pomeni, da zdaj o težavah, ki se dogajajo daleč stran v neznanih krajih, takoj izvejo ljudje doma. Pri tem ob stiski drugih ali izzivih, s katerimi se srečuje celotno človeštvo, ne moremo ostati brezbrizni. Kjer je le mogoče, si mora Evropa bolj prizadevati, da bi pomagala dvema tretjinama svetovnega prebivalstva, ki nista v celoti vključeni v svetovni sistem.

Mreža EIN pri tem projektu veliko dolguje delu organizacije Fondation pour l'innovation politique, ki je začela postopek za razpravo o glavnih možnih poročilih o svetu v letu 2025, ki sta jih izdala Nacionalni obveščevalni svet, tj. posvetovalni organ ameriške obveščevalne agencije CIA, in Inštitut Evropske unije za varnostne študije.

V ter analizi so prihodnji dolgoročni svetovni izzivi obravnavani v poglavjih Varnostna razsežnost, Politična razsežnost in Gospodarska razsežnost, pri čemer je seveda treba opozoriti, da lahko nepredvideni dogodki spremenijo ravnovesje teh različnih elementov.

VARNOSTNA RAZSEŽNOST

Gotovost in nemirno stanje hladne vojne sta zdaj nadomestili negotovost in hkrati večja sproščenost sveta po hladni vojni. Čeprav so zahodne sile v vojaškem in gospodarskem smislu prepričljivo dobile vojno za svobodo, je prvo desetletje 21. stoletja polno drugačnih težav, povezanih z željo drugih držav, da bi prevzele nadzor nad svetovnim dogajanjem.

Na zahodno miselnost vpliva grožnja vdora z vzhoda. Izzivi so zdaj bolj raznoliki in težje opredeljivi. Glavni skrbi sta terorizem in preprečevanje, da bi zahodno družbo uničile džihadске skupine, ki imajo skrajne cilje ter uporabljajo internet za komunikacijo in načrtovanje napadov na najšibkejše in najranljivejše dele naših sistemov.

S tem je povezana grožnja širjenja jedrskega orožja, ki jo prav tako lajša dostop do informacij prek interneta. Sedanja negotovost zaradi Irana je zelo velika. Če Iran uresniči svoj cilj, je težko napovedati število držav, ki bodo do leta 2025 postale jedrske sile.

Vprašanja neuspešnih držav bo treba obravnavati hitreje in prednostno. Nesprejemljivo je, da skoraj 50 držav od več kot 200 držav na svetu še vedno ne more vzpostaviti samostojne uprave in da večina njihovega prebivalstva živi v revščini. Do leta 2025 jih je treba učinkovito vključiti v mednarodni sistem.

Potrebe po naravnih virih se bodo povečale in bi lahko imele posledice za evropsko varnostno in obrambno politiko. Pri zagotavljanju prihodnjih virov je Kitajska na prvem mestu, saj podpisuje dolgoročne pogodbe za nafto z Iranom in Sudanom ter za surovine z drugimi afriškimi državami. Rusija, ki ima zelo veliko virov nafte in plina, ponovno postaja svetovna sila in je zadovoljna, da lahko to moč izkoristi pri uresničevanju svojih interesov, ter se bolj posveča teritorialni uveljavitvi kot širjenju informacijskega znanja med svoje prebivalce.

Čeprav se zdi, da se je vojaška grožnja v zadnjih letih zmanjšala, to še ne pomeni, da se v prihodnosti ne bo ponovila. Omeniti je treba na primer zadnjo publikacijo, ki obravnava „novi veliki napredek, visoko tehnologijo in vojaško moč Kitajske v drugi polovici stoletja“². Rusija in Kitajska sta nedavno skupaj z državami osrednje Azije oblikovali regionalno organizacijo, za katero še ni jasno, ali je oblikovana iz vojaških ali gospodarskih razlogov (Šanghajska organizacija za sodelovanje).

Večpolni svet nastaja pred našimi očmi. Evropa mora sodelovati z vsemi vodilnimi udeleženci, čeprav si ne želi financirati vojaških sredstev, ki so potrebna, da ohrani pomemben položaj. Vendar bo treba v teh okoliščinah ponovno oceniti trajno vrednost čezatlantskega partnerstva ob upoštevanju sprememb sedanjih struktur, vključno z Natom, da bodo partnerji učinkoviteje skupaj obravnavali svetovne izzive, kot so Bližnji Vzhod, Afganistan, Kitajska in Rusija.

POLITIČNA RAZSEŽNOST

V naslednjih dveh desetletjih bo bistveno več pozornosti namenjene trem večjim področjem politike.

Demografija in priseljevanje. Zaradi pričakovane daljše življenjske dobe se bo do sredine stoletja število upokojencev v Evropi skoraj podvojilo. Še posebej zaskrbljujoče bo zmanjšanje števila aktivnega delovnega prebivalstva v primerjavi z delovno neaktivnim prebivalstvom. Politične posledice bodo med drugim pomanjkanje delovne sile in počasnejša rast ter večji pritisk na pokojninske sisteme in višji stroški javnega zdravstva. Obravnavati bo treba tudi vprašanja v zvezi s sedanjimi migracijskimi vzorci, vlogo priseljevanja v političnem odzivu na demografske spremembe in izzive vključevanja priseljencev v našo družbo. Vedno več svetovnega prebivalstva se bo preselilo v mesta, pri čemer bo večina živela v velikih somestjih, kar bodo morali oblikovalci politike upoštevati pri obravnavanju revščine, kriminala in odnosov znotraj skupnosti.

Energija in okolje. Poiskati bo treba rešitve glede varnosti oskrbo z energijo in podnebnih sprememb. Oba izziva se upravičeno obravnavata kot dve plati iste medalje. Odvisnost Evrope od uvoza energije se bo do leta 2030 močno povečala in konkurenca za energetske vire se bo zaostрила. Hkrati pa je nedavno poročilo Združenih narodov o podnebnih spremembah opozorilo na omejitve rasti, ki temelji na fosilnem gorivu.

Podpora demokraciji. Zmaga zahodnega prepričanja v gospodarstvu ne pomeni, da bo Zahod stalno uspešno spodbujal vse države, da sprejmejo parlamentarno demokracijo, kot jo pozna sam. Poleg tega bo dejstvo, da doma

² Hudsonov inštitut, 2005.

obstajajo sile, kot je strah pred terorizmom, strah pred kulturnimi razlikami in strah pred priseljevanjem, pomenilo, da lahko sedanji družbeni mir ogrozijo avtoritarna in ksenofobična gibanja in gibanja, ki jim je osrednji cilj varnost³.

GOSPODARSKA RAZSEŽNOST

Evropa se mora soočiti tudi z globalizacijo, ki se bo nadaljevala. Morda je sporno tako reči, vendar je bila močan instrument za ustvarjanje bogastva. Grožnja predstavlja večinoma tistim, ki se nočejo odzvati nanjo. Naslednjih 20 let bodo države, ki se bodo umaknile s svetovnih trgov, imele največje težave.

Družbe ne razdira globalizacija, ampak strah pred njo. Globalizacije se nam ni treba bati, bati se moramo tistih, ki so nam vcepili strah pred njo. Resnica je, da ni razlog za težave revnega prebivalstva prevelika globalizacija, ampak premajhna.

Če primerjamo najbogatejše ljudi na svetu z najrevnejšimi, ugotovimo, da se razlika med njimi povečuje. Če pa primerjamo BDP na osebo v ZDA ali v Evropi s Kitajsko za več let nazaj, ugotovimo, da se je BDP na osebo na Kitajskem bolj povečal kot v industrializiranih državah. Tako imenovani srednji razred – vanj spadajo tisti, ki zaslužijo od 20 do 40 dolarjev na dan – je leta 1960 zajemal le 6 % svetovnega prebivalstva in se je do danes povečal na 50 % svetovnega prebivalstva.

Poleg tega globalizacija resnično spreminja svetovno ravnovesje med državami. Kitajska in Indija bosta do leta 2060 dosegli 50-odstotni delež svetovnega BDP. To sta dosegli že leta 1820. Gospodarsko težišče se zdaj premika proti Aziji, kar pa ni nič novega, saj gre za njen ponovni vzpon. Vendar ni nujno, da bo prehod brez težav. Na poti do pridružitve prvemu svetu bodo azijske države občutile hude infrastrukturne težave, težave v zvezi s pomanjkanjem vode in energije ter pomanjkanjem osnovnega znanja in spretnosti.

Nenazadnje, mirovanje kroga razvojnih pogajanj iz Dohe in povečanje števila dvostranskih sporazumov kažeta, da obstoj večstranskega okvira ne more biti samoumeven, razen če vsi pomembnejši trgovski partnerji v okviru Svetovne trgovinske organizacije sklenejo strog kodeks za takšne sporazume.

³ Inštitut Evropske unije za varnostne študije, *Nova svetovna uganka: Kakšen bo svet za EU v letu 2025*. 2006.

Da se natančneje oceni nastajajoče svetovno okolje, v katerem bodo delovale EU in države članice, da bodo lahko prepoznale pomembne dolgoročne gospodarske in družbene smernice, analizirale ključne politične izzive, ki izhajajo iz njih, opredelile glavne možnosti in izbire na vsakem področju politike ter morda predlagale tudi najboljše strategije za prihodnje politične rešitve, je mreža EIN izbrala štiri glavna področja politike, ki temeljijo na delovanju njenih delovnih in projektnih skupin:

1) globalizacija in digitalno gospodarstvo

2) demografija in priseljevanje

3) terorizem in varnost

4) energija in okolje

Ti štiri glavni politični izzivi vsebujejo dva povezana vidika, ki ju mora obravnavati Evropska unija

Evropsko upravljanje

Za soočenje s temi izzivi mora biti Evropska unija zmožna oblikovati skupne politike in učinkovito izvajati svoje ukrepe. Zato je bistveno, da bo strukturirana tako, da bo imela učinkovito **upravo** in zagotavljala politično odgovornost ter finančna sredstva, potrebna za učinkovitost te uprave. S tem je neločljivo povezano vprašanje evropskih **vrednot in identitete** ter **meja** Unije.

Čezatlantsko partnerstvo

Evropska unija ima nedvomno pomembno vlogo pri soočanju s temi izzivi. Vendar bodo sposobni partnerji bistveno povečali njeno učinkovitost, pri tem pa bodo Združene države njen nenadomestljiv partner. Tesnejše **čezatlantsko sodelovanje** pri številnih svetovnih vprašanjih bo pomembno pri zagotavljanju globalnega vodstva, pridobivanju drugih udeležencev in načrtovanju učinkovitih odzivov, na primer v zvezi s podnebnimi spremembami in energijo.

Končno pa bo mogoče na podlagi sklepov v naslednjih poglavjih ugotoviti, da so te štiri glavne teme med seboj tesno povezane. Nobena sila ali institucija se ne bo mogla sama spopasti s temi izzivi, ne glede na to, kako nujni ali nenadomestljivi so.

III. POLITIČNE MOŽNOSTI ZA EVROPO V KLJUČNIH SEKTORJIH

Globalizacija in digitalno gospodarstvo

ANALIZA

Globalizacija ni nov pojav. Glede na analizo Thomasa Friedmanna v knjigi „The World is Flat“ se je prva stopnja tega procesa začela z industrijsko revolucijo v Evropi v 18. stoletju, pri kateri so bile najpomembnejše **države**. Druga faza, era **velikih multinacionalnih družb**, se je začela po drugi svetovni vojni, ko so mednarodne organizacije pod ameriškim vodstvom, kot na primer GATT, Mednarodni denarni sklad in Svetovna banka začele zmanjševati trgovinske kvote in odpravljati cenovne ovire, ki so po vsem svetu začele naraščati. Ta postopek se je v sedemdesetih in osemdesetih letih 20. stoletja še okrepil in v devetdesetih letih prejšnjega stoletja dosegel vrhunec, ki je bil posledica dveh pomembnih dogodkov:

1. padca berlinskega zidu, ki je milijonom lačnih delavcev omogočil vstop v svetovni gospodarski sistem (sledilo mu je še 750 milijonov kitajskih delavcev, potem ko je Kitajska zavrnila stari maoistični komunizem) in
2. vzpona nove tehnološke revolucije, zaradi katere je postal pretok blaga in informacij v skoraj vsak kotiček sveta bistveno lažji in cenejši ter je omogočila širjenje ekonomije znanja po svetu.

Globalizacija še ni dokončana (pretok blaga in storitev še ni tako prost, kot je morda bil, tik preden je prva svetovna vojna zaustavila napredek, celo znotraj Evropske unije). Vendar se približujemo globaliziranemu svetu, v katerem se blago, storitve, finančni kapital, stroji, denar, delavci in ideje pomikajo tja, kamor jih najbolj cenijo in kjer lahko najbolj učinkovito, prilagodljivo in varno sodelujejo.

Globalizacija je tako razlog, zaradi katerega se je rast produktivnosti po svetu bistveno povečala. Svetovna rast produktivnosti se je skoraj podvojila, saj se je z 1,2 odstotka na leto v osemdesetih letih 20. stoletja povečala na 2,3 odstotka na leto v preteklem desetletju, razen v zahodni Evropi in na Japonskem, kjer je bila rast v preteklem desetletju nižja kot v osemdesetih letih 20. stoletja. V bistvu je globalizacija mehanizem, ki ustvarja bogastvo za ves svet, saj se ni revščina nikoli v preteklosti tako hitro in močno zmanjševala kot v našem času.

Veliko uglednih komentatorjev verjame, da se lahko zaradi večjih gospodarskih in družbenih napetosti na mednarodni in državni ravni okrepi negativno politično dojemanje, ki bi oslabilo ta proces še pred letom 2025. Vendar menimo, da so takšni strahovi neutemeljeni. Absolutne razlike so pomembne, vendar se izravnavajo z velikim pretokom, ki ga spodbuja svetovna konkurenca, zaradi katere se vsako leto milijonom ljudi izboljša gospodarski položaj. Na svetovni trg dela se vsako leto vključi 15 milijonov Indijcev.

Vendar bodo iste gospodarske in tehnološke sile, ki so oblikovale svet v devetdesetih letih 20. stoletja, verjetno delovale tudi naslednjih dvajset let. Tretja stopnja globalizacije bo globalizacija **posameznika**, ki mu bodo informacije dostopne prek interneta. Zaradi dinamične rasti informacijske tehnologije ni mogoče napovedati

prihodnjih gibanj, vendar je splošna smer jasna: nezadržen razvoj hitrosti obdelave, shranjevanja podatkov in širokopasovne povezljivosti.

Leta 2005 so strokovnjaki na primer napovedali, da se bo količina digitalnih informacij na svetu podvojila vsakih 1100 dni. Leta 2007 se je ta čas skrajšal na 11 mesecev. Nova raziskava podjetja IBM napoveduje, da se bo do leta 2010 količina informacij podvojila vsakih 11 ur. Drugo poročilo analitične družbe IDC kaže, da se bo do leta 2010 količina informacij, ki se ustvarjajo in kopirajo, povečala za več kot 6-krat in preseгла 988 eksabajtov, kar pomeni 57-odstotno skupno rast na leto.

Še bolj zanimiv je primer naslednjega protokola omrežnega sloja za paketno komutirano omrežje IPv6, ki je naslednik sedanje različice internetnega protokola IPv4 za splošno uporabo v internetu⁴. Streznitev za Evropo in ZDA je dejstvo, da uvaja Azija protokol IPv6 precej hitreje kot Evropa in ZDA. Do leta 2025 bo pravice intelektualne lastnine za večino tehnoloških inovacij, ki so potrebne za ta prehod, imela Azija.

Najbolj razumna in verjetna napoved je, da se bo globalizacija nadaljevala z nezmanjšano hitrostjo, ki se bo še povečevala. Zato bo svet leta 2025 sestavljen iz veliko več velikih gospodarskih sil, kot je bil doslej. Kitajska, Indija, Japonska, Koreja, Malezija in Indonezija bodo imele v svetovnem gospodarstvu pomembnejšo vlogo. Na splošno se domneva, da bo Kitajska do leta 2025 postala največja svetovna izvoznica, Južna Azija pa bi lahko do takrat dosegla 38-odstotni delež svetovnega bogastva v primerjavi s sedanjim 24-odstotnim deležem. Takšen napredek bi novo azijsko gospodarsko središče izenačil z državami OECD, ki naj bi do takrat ustvarile okrog 40 % svetovne proizvodnje.

Prav tako se pričakuje, da se bo nadaljnji proces globalizacije razvil in se kakovostno spremenil. Leta 2025 konkurenčna prednost azijskih gospodarstev ne bo več omejena na proizvodnjo blaga s poceni delovno silo in bogatimi viri. Globalizacija se že širi s področja proizvedenega blaga in se hitro dviga po lestvici dodane vrednosti na druga področja gospodarstva, kot so storitveni sektor, ki je bil do zdaj večinoma izključen (zdravstvo, obdelava podatkov, razvoj programske opreme itd). Zaradi revolucije komunikacijskih tehnologij, ki omogoča, da znanje premesti stare ovire zaradi razdalj, se bo azijska konkurenčnost do leta 2025 razširila tudi na področje dodane vrednosti.

Ponovni vzpon Azije kot svetovne gospodarske sile bo zelo velik izziv za Evropo.

Konkurenčnost držav v vzponu ni igra z ničelnim izidom, vse dokler se z raziskavami in tehnologijo odpirajo novi trgi in ustvarjajo nove priložnosti za prihodnji razvoj na še neraziskanih gospodarskih področjih. Prav to se dogaja v Združenih državah, kjer so v zadnjih deset letih, tudi zaradi vodilne vloge Združenih držav na področju tehnologije in inovativnosti, za vsako delovno mesto, izgubljeno zaradi tuje konkurence, ustvarili 1,2 delovnega mesta na domačem trgu (pri čemer storitve zdaj ustvarijo več kot 80 % domače proizvodnje). Vendar v celinski Evropi (kjer se za vsako delovno mesto, ki se prenese drugam, ustvari 0,8 delovnega mesta) žal ni tako.

⁴ IPv6 („internetni protokol različice 6“) bo izredno povečal število naslovov, ki so na voljo napravam v omrežju, in tako na primer omogočil, da bo imel vsak mobilni telefon in mobilna elektronska naprava lasten naslov. IPv4 podpira 232 naslovov (okrog 4,3 milijard), kar je premalo, če dobi vsaka oseba na svetu en naslov, za podporo vgrajenih in prenosnih naprav pa je takšna zmogljivost bistveno premajhna. IPv6 bo podpiral 2128 naslovov (približno 340 milijard milijard milijard naslovov) ali približno 5×1028 naslovov na vsakega prebivalca od približno 6,5 milijard vseh zdaj živčih ljudi na svetu.

Vzroki za takšen položaj so dobro znani. Evropa je obremenjena z veliko predpisi in togimi pravili na področju zaposlovanja in trgov, ki preprečujejo mobilnost, zmanjšujejo konkurenčnost, ovirajo inovativnost in preprečujejo tvegano podjetništvo. Zato je danes rast produktivnosti v Evropi za odstotek nižja, kot je bila pred desetimi leti, ko nanjo še ni v celoti vplivala zadnja stopnja globalizacije. Gospodarska rast v Evropi se giblje pod 2 % na leto, medtem ko se je v ZDA v povprečju povečala na več kot 3 %. Zato ni presenetljivo, da večina Evropejcev globalizacijo ocenjuje negativno.

Evropejci se bodo morali odločiti, ali bo to relativno nazadovanje Evrope v primerjavi z vzponom Azije v naslednjih dvajsetih letih le posledica tega, da Evropa dohaja Azijo, ali pa bo pomenilo, da Evropo zdaj dokončno prehiteljo mlajši in bolj prilagodljivi narodi.

POLITIČNE MOŽNOSTI

Evropa lahko resne politične posledice takšnega poteka dogodkov prepreči le, če uporabi naslednjo strategijo. Če hočemo biti pripravljeni na svetovno konkurenco, jo obvladovati in izkoristiti za napredek in blaginjo, se moramo prebiti na čelo informacijske dobe. Uspešno mora obvladovati ekonomijo znanja, saj informacijska tehnologija zdaj prodira na vsa politična področja, vključno z drugimi osrednjimi področji rasti, kot sta nanotehnologija in biotehnologija.

Ta naloga ne bo lahka, kar kaže tudi primer: od tristo družb po svetu z visoko stopnjo porabe za raziskave in razvoj jih je 130 v ZDA, približno 90 pa v Evropi. Čeprav se takšno stanje ne zdi slabo, je treba opozoriti, da je bilo 53 ameriških družb ustanovljenih po letu 1960, medtem ko sta bili v Evropi od takrat ustanovljeni le dve. To pomeni, da pripadajo evropske družbe, ki veliko vlagajo v raziskave in razvoj, večinoma starejšim panogam, ne pa novi ekonomiji informacijske tehnologije. To samo po sebi ni napaka, ker se morajo tudi te dejavnosti posodabljeni in biti inovativne, da med drugim izkoristijo priložnosti digitalne revolucije, a hkrati to ni dovolj.

K spremembi sedanjega stanja in zapolnitvi vrzeli bodo prispevali zlasti **izobraževanje, inovativnost in podjetniški duh**. Te tri temeljne možnosti mora Evropa izbrati, če želi v naslednjih desetletjih ostati ena od glavnih svetovnih gospodarskih in vodilnih političnih sil.

Zato ne bo dovolj le več denarnih sredstev za raziskave in razvoj (na primer javne naložbe), ker ne potrebujemo le izumov, ampak boljše „inovativnost“, kar je nekaj povsem drugega. V Evropi postane usmeritev v raziskave in razvoj prepogosto le interes za raziskave. Za „razvoj“ je treba ideje uporabiti v resničnem svetu, v katerem lahko raziskave vodijo k inovativnosti, inovativnost pa pomeni kulturo, v katerih se ceni podjetnike in posameznike, ki tvegajo in vedo, kako spremeniti znanje v denar, vendar se hkrati ne omejujejo le na spreminjanje denarja v znanje, saj to ni dovolj, če želimo pomagati evropskemu gospodarstvu. V digitalnem gospodarstvu je bistvena družba, ki temelji na znanju, vendar je treba znanje uporabljati na gospodarsko produktiven način. Zato mora Evropa odpraviti toge strukture in trgovinsko usmerjene predpise, ki ovirajo razvoj dinamične podjetniške miselnosti.

Danes se globalizira celo izobraževanje in na tem novem področju so ameriške univerze daleč v ospredju. To je največja grožnja, s katero se zdaj srečujejo Evropejci, ker pomeni, da se bo moralo veliko ljudi, ki zdaj zaslužijo 5000 EUR/mesec, odzvati na konkurenco drugih delavcev (npr. iz Indije) s podobnim akademskim ozadjem in

delovnimi izkušnjami, ki pa bodo za enako delo zahtevali le 500 EUR. Evropa v odgovor na ta izziv ne bo potrebovala le enega velikega evropskega tehnološkega inštituta, ki ga financira vlada, ampak mrežo več manjših konkurenčnih inštitutov, ki bodo Evropejcem pomagali, da se prilagodijo novemu okolju. Poleg tega je treba za storitve, ki jih ponujajo univerze, zagotoviti več konkurence.

Za učinkovito uporabo informacijske tehnologije, ki je osnova za večjo produktivnost proizvodnje in storitev, bistvenih za ohranitev konkurenčnosti Evrope v svetu, bo treba najprej zagotoviti, da bodo imeli Evropejci upravo ter delavce z ustreznim znanjem in sposobnostmi, da bodo lahko izkoristili priložnosti ter razumeli in uporabljali tehnologijo. Posebno skrb in pozornost bo treba nameniti znanju in spretnostim ter usposobljenosti na področju informacijske tehnologije, zlasti v sektorju malih in srednje velikih podjetij, ki so osrednji dejavnik pri ustvarjanju novih delovnih mest.

Če želi Evropa izkoristiti vse priložnosti nadaljnje globalizacije v naslednjih dvajsetih letih, je nujna večja konkurenčnost v nacionalnih izobraževalnih sistemih ter na svetovni ravni. To bi morala biti naša osrednja prednostna naloga do leta 2025.

Demografija in priseljevanje

ANALIZA

Evropejci živijo dlje: pričakovana življenjska doba v Evropi leta 1900 je bila le 47 let, v stotih letih pa se je podaljšala na 77 let. Do leta 2050, če ne prej, bo dosegla 81 let za moške in 86 let za ženske, na Japonskem celo 92 let. Takšno gibanje je značilno za ves svet, čeprav poteka s časovnim zamikom: pričakovana življenjska doba ob rojstvu je v Indiji zdaj 64 let, na Kitajskem 72 let, svetovno povprečje pa znaša 63 let. Leta 2050 bo petina svetovnega prebivalstva starejša od 60 let, v primerjavi z dvanajstino leta 1950, in več kot 10 % Evropejcev bo starejših od 80 let.

Hkrati se je zmanjšala stopnja rodnosti. Zdaj je v 29 državah po svetu stopnja rodnosti pod ravnjo, ki je potrebna za obnavljanje prebivalstva. V Evropski uniji je ta težava akutna, saj je v 12 državah članicah EU stopnja rodnosti nižja od razmerja, potrebnega za ohranitev stabilnega prebivalstva. Evropskemu povečanju števila rojstev, ki je dosegel vrhunec leta 1964, ko se je v EU-15 rodilo več kot šest milijonov otrok, je sledilo občutno zmanjšanje števila rojstev. Leta 2002 je število rojstev v EU-15 padlo pod štiri milijone. Skupna stopnja rodnosti se je s stopnje, ki omogoča obnavljanje prebivalstva – 2,1 otroka na žensko – v šestdesetih letih 20. stoletja zmanjšala na sedanjo stopnjo približno 1,5 otroka na žensko.

Glede na takšno dvojno gibanje se bo delovno sposobno prebivalstvo v Evropi močno zmanjšalo v absolutnem in sorazmernem smislu. Od zdaj do leta 2050 se bo v EU število ljudi, starih od 15 do 64 let, zmanjšalo za 48 milijonov (za približno 20 %), število ljudi, starejših od 65 let, pa se bo povečalo za 58 milijonov, kar pomeni, da se bo razmerje štirih delovno sposobnih ljudi na enega starejšega državljan v Evropi spremenilo v razmerje dva proti ena. OECD napoveduje, da bo v industrializiranih državah do leta 2050 en delavec na enega upokojenca.

Glede na sedanje gibanje se bo število prebivalcev v EU-27 s 490 milijonov leta 2005 povečalo na 499 milijonov leta 2025, vendar se bo nato do leta 2050 spet zmanjšalo na 470 milijonov. Število prebivalcev se bo najbolj povečalo v Luksemburgu, na Švedskem, Irskem in v Združenem kraljestvu, kjer se bo do leta 2050 za posamezno državo povečalo za 41, 18, 14 in 12 odstotkov. Upadanje bo najmočnejše v Bolgariji, Romuniji, Sloveniji, Hrvaški in Češki republiki, ki bi se jim prebivalstvo lahko zmanjšalo za kakih 20 odstotkov. Prebivalstvo Združenih držav pa se bo zaradi visoke stopnje rodnosti in priseljevanja verjetno povečalo z 296 na 420 milijonov (ali za 42 odstotkov). Prebivalstvo severne Afrike se bo v istem obdobju povečalo s 194 na 324 milijonov (ali za 67 odstotkov), prebivalstvo Turčije pa se bo do leta 2050 povečalo s 73 milijonov na 101 milijon (povečanje za 38 odstotkov s stopnjo rodnosti 2,4); leta 2025 bo število prebivalcev doseglo 90 milijonov. Vendar je treba pri razpravi o širitvi opozoriti, da turško članstvo tudi pri teh stopnjah rasti ne bo rešilo pomanjkanja delovne sile v Uniji.

Evropa je skupaj z Japonsko v ospredju tega verjetnega svetovnega gibanja. V naslednji polovici stoletja bodo približno 90-odstotni delež pri povečanju svetovnega prebivalstva imele države v razvoju, število njihovega prebivalstva pa se bo povečevalo še več desetletij. Čeprav se je stopnja rodnosti v vzhodni Aziji in Latinski Ameriki zmanjšala, bo njihovo prebivalstvo še veliko let mlajše kot v državah v razvoju. Vendar naj bi se po pričakovanih stopnja rodnosti v državah v razvoju do leta 2050 zmanjšala na mejo za obnavljanje prebivalstva, nato pa padla pod njo. Staranje prebivalstva in zmanjševanje števila prebivalstva bosta po letu 2070 postala svetovni izziv. Medtem ko se

bo svetovno prebivalstvo do leta 2025 povečalo za četrtno – s 6,4 milijarde na 8 milijard – bi moralo leta 2050 doseči vrhunec pri 9,3 milijarde, nato pa se bo zmanjšalo.

Evropska vprašanja

EU in države članice so v zadnjih petih letih začele obravnavati nekatera pereča vprašanja. Medtem ko ostajajo za številna vprašanja odgovorne nacionalne ali regionalne vlade, je razsežnost EU postala izrazitejša. Najbolj izpostavljeno področje dejavnosti je trg delovne sile: EU in države članice so se na primer zavezale, da bodo povečale delež zaposlenega odraslega prebivalstva in povišale starost za upokožitev. Veliko evropskih držav ima relativno nizko stopnjo zaposlenih odraslih oseb. Evropski svet v Lizboni je določil cilj, da se splošna stopnja zaposlenosti v tem desetletju poveča s 64 % na 70 % odraslega prebivalstva. Štiri države članice so že dosegle takšno stopnjo, tri pa se ji približujejo, zato je ta cilj ambiciozen, vendar ni nemogoč (V Združenih državah je ta stopnja zdaj 72 %). Zelena knjiga „*Odziv na demografske spremembe*“, ki jo je leta 2005 objavila EU, kaže, da bo do leta 2030 primanjkljaj zaposlenih znašal 20,8 milijona oseb.

Ker je **stopnja zaposlenosti žensk** v EU v povprečju za 18 % nižja od stopnje zaposlenosti moških, je bil določen poseben lizbonski cilj za povečanje stopnje zaposlenosti žensk s 55 % na 60 % (na Švedskem je zaposlenih približno 70 % žensk). To ni le gospodarski in socialnopolitični izziv, ampak vključuje tudi moralno razsežnost, ki pomeni spremembo odnosa. V nekaterih državah, na primer v Nemčiji, na Irskem in v Italiji, imajo zaposlene matere za slabe matere. Enako velja za očete na starševskem dopustu, ki se srečujejo s poklicnimi ovirami in jih obravnavajo kot „pomehkužene moške“. Zato so zelo pomembni dodatni programi za spodbujanje vračanja staršev na delovno mesto po dopustu za nego in varstvo otroka. Na tem področju je bil dosežen napredek, zlasti v nekdanjih komunističnih državah, v katerih je bilo pred letom 1989–90 veliko žensk zaposlenih. Dejansko so se le zaposlene matere šteje za „emancipirane“ in jim je bilo zato v družbi izkazano priznanje. Danes imajo države z visoko stopnjo zaposlenosti žensk, kot sta Francija ali Švedska, tudi visoko stopnjo rodnosti, kar kaže na to, da želijo ženske v veliko državah imeti kariero in družino. S političnega stališča se zdi smiselno oblikovati socialni okvir, ki bi ženskam omogočil, da bodo hkrati matere in zaposlene ženske.

Enako pomembno je zmanjšati **brezposelnost mladih** in zagotoviti, da se bodo prej zaposlili. Tudi starejše delavce se spodbuja, da bi dalj časa ostali na delovnem mestu. Povprečno obdobje upokožitve je bilo leta 1900 le malo daljše kot eno leto. Do leta 1980 se je podaljšalo na 13 let, do leta 1990 na 19 let, v prihodnosti pa bo upokožitev praviloma trajala dve do tri desetletja.

Evropska komisija je ocenila, da je v Evropi mogoče pri povečanju **povprečne starostne meje za upokožitev** za pet let kljub demografskim spremembam ohraniti enake javne izdatke za pokojnine. EU je določila poseben cilj povečati stopnjo zaposlenosti oseb v starosti od 55 do 64 let z 39 % na 50 %. V veliko državah se viša starostna meja za upokožitev delavcev v državnem sektorju. Razvijajo se sheme predčasnega upokojevanja, uvajajo se „prilagodljive“ starostne meje za upokožitev in odpravlja se neposredna povezava med starostno mejo za upokožitev in prejemanje pokojnine. Več držav članic poskuša reformirati pokojninske sisteme, da bi zmanjšale finančno breme za državo – zlasti s podaljševanjem dobe plačevanja prispevkov, povezovanjem vrednosti pokojnin s cenami in ne zaslužki ter s prehodom s pokojninskih sistemov z določenimi prispevki na pokojninske sisteme z določenimi pravicami. Hkrati se

državljanke spodbuja, da poleg prispevkov v javne pokojninske sisteme vlagajo tudi v naložbene sheme in si ustvarjajo prihranke, pogosto z davčnimi olajšavami. Spodbuja se tudi večja prenosljivost pokojnin, da se spodbudi mobilnost med delovnimi mesti. Francija, Poljska, Velika Britanija in Švedska v zadnjem času napredujejo proti eni ali več takšnim ureditvam.

Pomanjkanje delovne sile bi lahko rešili tudi tako, da bi s spodbujanjem izobraževanja za družine priseljencev in boljšimi možnostmi za izobraževanje izkoristili celoten **potencial prisotne priseljene delovne sile**. Priseljenci pogosto nenamerno omejujejo možnosti svojih otrok zaradi nepoznavanja lokalnih šolskih sistemov, kar seveda škoduje želji otrok po uveljavitvi in njihovim prizadevanjem, za družbo kot celoto pa je to predvsem gospodarska težava. Ker se število delovno sposobnih prebivalcev zmanjšuje, mora biti vsak državljan čim bolj učinkovito izobražen in zaposlen.

Najpomembnejša in največja težava v Evropi je **nizka stopnja rodnosti**. Vsako leto se v svetu rodi 21 otrok na tisoč prebivalcev, v Združenih državah se jih rodi 14, v Evropi 10, na Japonskem pa le 9. Če bi se povprečno število rojstev povečalo z 10 na 11 rojstev na tisoč prebivalcev, bi se prebivalstvo Evrope vsaj stabiliziralo, čeprav to ne bi nadomestilo zmanjšanja števila delovno sposobnega prebivalstva. Da bi se takšno zmanjšanje preprečilo, bi bila potrebna še večja stopnja rodnosti. Nedavne študije kažejo, da se bo pri sedanji nizki stopnji rodnosti v vsakem nadaljnjem desetletju število prebivalcev EU zmanjšalo za približno 30 do 40 milijonov.

Vendar se lahko nizka stopnja rodnosti obravnava kot odziv žensk na gospodarske in socialne okoliščine in ne povzroči nujno „razkroja družine“ v demografskem in sociološkem smislu. Želeno število otrok se redko ujema z dejanskim številom otrok, rojenih v družini. Želja po otrocih lahko ostaja enaka, vendar je zaradi finančnih ali socialnih ovir ni mogoče vedno uresničiti. V smislu javne politike je treba pozornost nameniti odpravi ugotovljenih socialnih ovir in ovir pri zaposlovanju, ki so povezane z rojstvom otroka. Vlade razmišljajo o ukrepih z neposrednim ali posrednim učinkom, vendar bo gotovo prišlo do zastoja, preden se bo delovna sila povečala. „Pomoč družinam“ je postala izredno pomemben politični cilj v številnih državah. Zlasti davčni sistem in sistem socialnega varstva je mogoče prilagoditi tako, da nagrajujeta večje družine, namesto da sta do njih nevtralna, pri tem pa so lahko pomembne davčne olajšave za ustanove za dnevno varstvo in dejanska zagotovitev takšnih ustanov. Poučen je lahko zlasti uspeh Francije in nekaterih skandinavskih držav pri zaustavljanju zmanjšanja stopnje rodnosti.

POLITIČNE MOŽNOSTI

Da bi se lahko evropski oblikovalci politike soočili z izzivi in priložnostmi v zvezi z demografskimi spremembami, bodo morali:

- spodbujati višjo stopnjo rodnosti s finančnimi spodbudami, ukrepi, ki bodo zaposlenim ženskam olajšali vzgojo otrok, boljšo zagotovitev dnevnega varstva ter močnejšim pravnim okvirom za družine in njihov družbeni položaj,
- povečati zlasti stopnjo udeležbe žensk in mlajših delavcev na trgu dela, vključno s spodbujanjem zaposlitev s krajšim delovnim časom,
- povečati starostno mejo za upokožitev in prejemanje pokojnine ter odvracati od predčasnega upokojevanja in se boriti proti starostni diskriminaciji na delovnem mestu,
- povečati pokojninske prihranke tistih, ki se približujejo upokožitvi, ter spodbujati prožnejše varčevalne in pokojninske sisteme,
- spodbujati večjo produktivnost sedanjih delavcev, da bo večja proizvodnja izravnala deflacijski učinek zmanjševanja števila prebivalstva,
- spodbujati prilagodljivost delavcev, da bodo imeli znanje in sposobnosti, ki jim bodo omogočali menjavo delovnih mest in poklicev v poklicnem življenju.

V zvezi s priseljevanjem bi bilo treba uveljaviti spodnje predloge.

1. Države EU morajo ponovno obravnavati politiko zakonitega priseljevanja, ki je pristranska do nekvalificiranih delavcev, in jo vsaj delno nadomestiti s politiko, ki bo omogočala priseljevanje kvalificiranih delavcev. Temeljito je treba preučiti možne koristi točkovega sistema (na primer „modrih izkaznic“ po kanadskem modelu), ki bi ga lahko prilagodili nacionalnemu ali regionalnemu okolju ter razvoju trga dela. Tako bi lahko gospodarstva držav EU izkoristila „privabljanje možganov“. Različica tega sistema, ki bi koristila državam, iz katerih prihajajo takšni delavci, bi vključevala krožno migracijo strokovnjakov iz držav v razvoju, ki se usposablajo v industrijskih državah in so tam tudi zaposleni za določen čas ter se sčasoma vrnejo v svoje domače države, v katerih uporabljajo nove spretnosti in znanje ter izkušnje.
2. Ta pristop je treba hkrati dopolniti tako, da se revnim državam pomaga pri razvoju domačega gospodarstva.
3. Prizadevati si je treba za izboljšanje usposobljenosti ustaljenih migrantov ter uporabo njihovih posebnih potencialov v zvezi z večjezičnostjo in vpogledom v medkulturni dialog. Obravnavati je treba posebne programe za spodbujanje učenja tujega jezika in programe za podporo migrantom v šoli in pri poklicnem usposabljanju. Vključevanje in izobraževanje priseljencev lahko zelo koristi družbam prejemnicam, če bodo znale spodbujati in izkoristiti posebne sposobnosti priseljencev. Zaradi njihove večjezičnosti ter vpogleda v

družbeno in kulturno tradicijo domače države lahko imajo pomembno vlogo pri spodbujanju medkulturnih vezi, kar je zlasti pomembno v našem globaliziranem svetu.

4. Poiskati je treba skupne rešitve EU za težave nezakonitega priseljevanja, saj ukrepi posameznih držav, na primer zagotavljanje pravnega položaja nezakonitim priseljencem, vplivajo na druge članice EU zaradi mobilnosti delovne sile v EU.
5. Sprejeti je treba ukrepe, s katerimi bi zagotovili večjo privlačnost Evrope v primerjavi z drugimi deli sveta, da bi privabili kvalificirane delavce, ki bi ostali v Evropi, ter da bi se spremenilo stanje glede bega možganov. Te politike lahko na primer vključujejo boljše možnosti prehajanja evropskih mej za kvalificirane delavce s posebnim vizumom za raziskovalce.
6. Posebna migracijska politika ni dovolj za obravnavo vseh vprašanj priseljevanja. Podpreti jo je treba s politiko vključevanja, ki bi na primer vključevala obvezne tečaje jezika, kulture in zgodovine države gostiteljice.
7. Zaradi interesov priseljencev in domačega prebivalstva je treba natančneje obravnavati posebne težave pri vključevanju priseljencev in druge generacije priseljencev (otrok priseljencev) v več državah članicah. V tem procesu je bistvenega pomena izobraževanje. Učni načrti v šolah bi morali na primer omogočiti povezovanje skupnosti, ne pa njihovo razpadanje. Skupaj z družbeno mobilnostjo je to ključno orodje za vključevanje.

Terorizem in varnost

ANALIZA

Varnost na zahodu lahko v prihodnosti ponovno ogrozijo tradicionalne grožnje. Vendar se zahodni svet že zdaj srečuje s pomembnim izzivom, povezanim z grožnjo džihadizma, ki ni edina teroristična grožnja, vendar je glede na njegove namene izjemno nevarna in daljnosežna.

Liberalno demokracijo po vsem svetu napada brezoblični in neenoten sovražnik. Pri tem ne gre za trk civilizacij, saj se je vse skupaj začelo kot notranji spor v muslimanskem svetu, ampak za trk med civiliziranim in barbarskim džihadizmom. Džihadizem je napad na vse, ki ne glede na vero verjamejo v pravno državo, človekove pravice, pluralizem in demokratično vladanje. Pristaši džihada zavračajo temelj demokracije, ker menijo, da je bogokleten vsak sistem vladanja, ki temelji na volji ljudi in ne na volji boga, ki deluje prek njih. Zato to ni „vojna proti terorizmu“, ampak predvsem vojna idej, in sicer boj za demokracijo. Obsega tega izziva ne smemo podcenjevati, ker je to bitka, ki je ni mogoče dobiti z nekaj popuščanja. Medtem ko so bile tradicionalne teroristične skupine običajno ustanovljene zato, da bi usmerile pozornost na svoje cilje in jasno pokazale nezadovoljstvo ter da bi prisilile vlade v pogajanja in popuščanje, imajo pristaši džihada drugačen namen, kot je leta 2003 izjavil Husein Masavi iz gibanja Hezbolah:

„Ne borimo se zato, da nam boste nekaj ponudili. Borimo se zato, da vas uničimo.“

Džihadizem

Džihadizem se je začel kot notranji spor v muslimanski družbi. Skrajneži so zavračali modernizacijo skupnosti in sprejetje tistega, kar je bilo po njihovem mnenju „zahodna“ družbena, gospodarska in politična praksa. Sprva je takšna razprava med „islamisti“ in prevladujočimi muslimani potekala na akademski ravni. Vendar so islamisti postajali vse bolj militantni in postopoma nasilni, pri čemer so začeli ustanavljati organizacije, razvijati mreže in pridobivati sprebrnjence, da bi omajali islamski svet. Muslimani, ki so jih šteli za „zahodnjaške“ ali ki so podpirali demokracijo, so bili izdajalci vere.

Pristaši džihada so zdaj odprli drugo fronto v boju proti zahodni usmerjenosti, da oslabijo svoje nasprotnike, okrepijo svojo kampanjo in začnejo naslednjo stopnjo boja za svetovno prevlado. Morda se bodo borili za umik ameriških vojakov iz Iraka – ali še prej iz Savdske Arabije – ter za ustanovitev palestinske države in nasprotovanje Izraelu. Vendar so za pristaše džihada to le cilji, s katerimi lahko manipulirajo, da upravičijo svoje ravnanje in spodbudijo podpornike. Oslabiti ali osramotiti želijo tiste, ki poskušajo vzpostaviti uspešne države v muslimanskem svetu, na primer v Iraku in Afganistanu, ker je njihov dolgoročni cilj poenotenje vseh muslimanov v fundamentalistični državi, njihovi različici „novega kalifata“, ki je odločilni korak, da zavladajo svetu na podlagi svoje razlage šeriatskega prava in teokratske vlade.

Njihovo željo po uspehu takšnega izziva za demokratični svet je težko preценiti. Ta vojna idej „poteka in je postala prevladujoč okvir enaindvajsetega stoletja“.⁵

⁵ Walid Phares: „*The War of Ideas*“. Založba Palgrave Macmillan, 2007.

Novo orožje: sodobna komunikacijska orodja

Nova grožnja dobiva nove razsežnosti. Tako kot v boju proti nacizmu ali komunizmu je razsežnost nove grožnje svetovna, vendar so kot pri terorizmu njene metode lokalne, nepredvidljive in zastrašujoče. Njen namen je ogroziti demokratični svet, tako da kot orožje uporablja njegove svoboščine in bogastvo ter s tem njegove prednosti spremeni v slabosti. Z demokracijo svobodnega trga v 21. stoletju je nastalo bogastvo in vloga posameznikov se je okrepila. Odprli so se viri informacij in razvili novi komunikacijski sistemi, zato so postali potovanja, mednarodno povezovanje in mobilnost študentov lažji kot kdaj koli prej. Takšno gibanje se bo naslednjih dvajsetih letih močno pospešilo. S takšnim razvojem pa je nastala nova vrsta sovražnika, ki zlorablja svobodo dostopa do informacij, preprosto komuniciranje in možnosti za potovanje.

Nova grožnja izraža raznolikost internetne dobe. Demokracijo ogroža „spletna mobilizacija“ – „elektronski poziv množicam“⁶ – ki omogoča vpoklic sovražnih rekrutov po vsem svetu. Za svetovno vodenje takšne kampanje je potrebnih le malo sredstev: videorekorder in dostop do interneta omogočata, da postane posnetek govora, vsaka krutost, ugrabitev ali uboj orožje v rokah pristašev džihada. To je temna plat informacijske revolucije. Avstralski strokovnjak za boj proti uporom David Kilcullen je o Osami Bin Ladnu dejal: „Če ne bi imel dostopa do svetovnih medijev, satelitske komunikacije in interneta, bi bil le siten možki v jami.“

Namen njihove taktike je oslabiti in nato uničiti moralno premoč demokracij, tako da te pod pritiskom zavarujejo pravno ureditev tako, da opustijo načelo pravne države, za varstvo svobode izrekajo zaporne kazni brez sojenja, za preprečevanje nasilja uporabljajo mučenje, za zaščito posameznika ubijajo nedolžne in na račun svobode uvajajo vse strožje varnostne ukrepe. Poleg tega ustvarjajo medsebojno nezaupanje in strah v skupnostih, zato nastajajo še večje napetosti, ki jih je mogoče dodatno izkoristiti. Ta brezoblični sovražnik demokratičnih držav ne izziva neposredno, ampak jih prisili v hinavščino in ukrepanje, zaradi katerega se bodo odtujila zmerna stališča v najpomembnejših regijah in zmanjšala domača podpora. Meni, da bo s svojimi uspehi pridobil tiste, ki zaradi upravičenega ali neupravičenega nezadovoljstva spremenijo stališče, in oslabil javno odločenost.

Ti sovražniki demokracije imajo na voljo nova orodja, podprta s sovražno in radikalno ideologijo, in veliko potencialnih rekrutov po vsem svetu.

Glavne teroristične grožnje

Določiti je mogoče štiri veje te koalicije upornikov, ki bodo v prihodnjih letih vplivale na to razpravo.

- Prvič, države, ki so sovražne do demokratičnih vrednot. Dve sedanji glavni nasprotnici sta Iran in Sirija, ki sta se doslej zelo izogibali izzivanju zahodne usmeritve. Njuni interesi so lokalne ali regionalne krize ter izkazovanje moči v svoji neposredni sosesčini. Zato prikrito podpirata posebne skupine v nestabilnih regijah, kot sta Palestina in Libanon, tako da vir regionalne napetosti postane svetovno vprašanje. Nova bojevitost Irana v zvezi z jedrsko zmogljivostjo lahko pomeni novo usmeritev. Čeprav ni mogoče

⁶ Audrey Cronin. *Cyber-Mobilization: the New Levée en Masse*.
http://ccw.politics.ox.ac.uk/publications/cronin_parameters.pdf

zanesljivo napovedati, kako se bosta Iran in Sirija razvijala v naslednjih dvajsetih letih, bosta skupaj s podobnimi državami – teokratičnimi ali avtoritarnimi, vendar posvetnimi – verjetno še naprej pomenila grožnjo.

- Dobro organizirane skupine, ki jih nenazadnje pogosto financirajo zahodni potrošniki s plačevanjem nafte, so ustanovile šole za skrajneže, taborje za urjenje teroristov in zagotovile sredstva za napad na zahodne tarče. Medrese, ki jih financirajo vahabiti, so prostor za usposabljanje teroristov, zlasti v Pakistanu, pa tudi v Evropi. V njih vzgajajo potencialne rekrute in jih usmerjajo v svoje sisteme.
- Te organizirane skupine so vzpostavile mreže, povezane s središčem, in so tako lahko povečale svojo moč in razširile svoj vpliv. Zaradi interneta in cenejših potovanj se je več različnih skupin z različno vrsto nezadovoljstva in različnimi tarčami povežalo in si izmenjujejo vire in znanje.
- Drugi zunaj teh mrež, ki se počutijo odtujeni, vendar v imenu višjih ciljev načrtujejo lastne kampanje proti lokalnim tarčam z doma narejenimi napravami.

Problema terorizma ni mogoče hitro rešiti. Primeri z vsega sveta, od Peruja do Severne Irske, kažejo, da je za uspešen upor proti terorizmu in nazadnje za odpravo teroristične grožnje potrebnih veliko hkratnih dejavnikov:

- močna politična odločenost,
- odločenost javnosti, da se upre tej grožnji demokraciji,
- vse bolj dovršeni in izostreni protiteroristični ukrepi,
- zmanjšanje upravičenega temeljnega nezadovoljstva in
- marginalizacija terorističnih idealov.

Nekateri trendi so jasni. Ker so dosednji ukrepi teroristične organizacije potisnili v obrambni položaj, teroristična grožnja v bližnji prihodnosti ne bo izginila, zato mora biti Evropa pripravljena na naslednji napad. Zdi se, da je grožnja vedno bolj decentralizirana in „spontana“. Najbolj skrb vzbujajoča možnost je, da bi teroristi dobili dostop do bioloških bojnih strupov ali jedrskih surovin in terorizem dvignili na novo raven⁷.

⁷ Nacionalni obveščevalni svet, *Načrtovanje prihodnosti sveta: poročilo o Projektu 2020 Nacionalnega obveščevalnega sveta*, 2004.

POLITIČNE MOŽNOSTI

Demokracije bodo na višji ravni reševanja „svetovnega upora“ v vojni ideji morda morale načrtovati neobičajno „dolgo vojno“ ter pri tem izkoristiti protiteroristična in protiuoporniška znanja in sposobnosti ter jih združiti z vojaškimi ukrepi za stabilizacijo in obnovo. Zdaj morajo sprejeti ukrepe, ki bodo slabili ideološke temelje teroristične grožnje in omogočili, da se zmanjšajo posledice takšne grožnje. Če bodo učinkoviti, lahko zagotovijo, da bo do leta 2025 grožnja postala neznatna.

Kljub temu je ključ do uspeha v boju proti svetovnemu uporju dejansko lahko preprečevanje napada tako, da se različno obravnavajo različna prizorišča, odpravijo utemeljena nezadovoljstva in razvijejo uspešne pravne države, ki bodo lahko svojim državljanom zagotavljale koristi in vzpostavile demokratične institucije. Nameni takšne strategije „razdruževanja“ bi bili zlasti „onemogočiti povezave med prizorišči, onemogočiti regionalnim in svetovnim udeležencem, da se povezujejo in izkoriščajo lokalne udeležence, ovirati pretok med prizorišči džihada in znotraj njih, onemogočiti vzpostavitev verskih varovanih območij, ločiti islamiste od lokalnega prebivalstva ter ustaviti vire islamizma na širšem območju Bližnjega vzhoda.“⁸

Domače okolje

Vsi Evropejci se morajo zavedati, kako pomembno se je boriti za svoje vrednote in kako jih braniti pred vsemi oblikami terorističnih groženj. Pri tem je bistveno tesno sodelovanje evropskih vlad, ki temelji na tem skupnem razumevanju.

Ključni izziv za demokratične družbe v Evropi bo politično in gospodarsko **vključevanje** družbenih skupin, ki se zdaj počutijo izključene in užaljene. Evropa bo morala z ustreznimi ukrepi spodbuditi medkulturni dialog, okrepiti položaj zmernih, prevladujočih muslimanov ter osamiti skrajneže. Hkrati morajo zahodne vlade pokazati, da je politika vključevanja in kulturnega razumevanja znak moči in ne slabosti. V naših mestih se na primer nikakor ne sme dopuščati ravnanje, za katero nekateri zagovorniki poskušajo trditi, da izhaja iz šeriatskega prava, in ki nasprotuje tradicionalnim vrednotam. Potrebni je veliko dodatnih raziskav za določitev vzrokov ekstremističnih teženj v nekaterih delih muslimanskega prebivalstva.

Ta prizadevanja je treba bistveno povečati zaradi nevarnosti, da terorizem sproži protiudarec – kar je nedvomno tudi namen teroristov – in povzroči še večjo nestrpnost.⁹ Doslej so zahodne družbe na splošno pokazale precejšnjo politično zrelost pri odzivu na teroristična dejanja, kar je imelo zelo majhen vpliv na odnose v skupnosti. Vendar obstaja nevarnost, da bo dolgotrajna in stalna teroristična dejavnost to stanje ogrozila.

V družbi se bo pojavil pritisk za sprejetje ukrepov, zaradi katerih bi se zmanjšala svoboda in povečale napetosti, pritisk pa se bo morda še okrepil zaradi starajočega se prebivalstva in gospodarskih sprememb, ki povzročajo strah in negotovost. **Za uskladitev vseh potrebnih dodatnih varnostnih ukrepov z zavezo demokratičnim vrednotam in svobodi posameznika** bo potrebno vodstvo. Načeloma si trdna varnost in svoboda posameznika ne nasprotujeta. Zahodne vlade ne smejo dopustiti, da bi jih teroristi izzvali k ravnanju, ki bi le še krepil osnovne cilje terorizma, čeprav bi se morda zdelo pravilno. Bistvena je razprava o vlogi pravne ureditve in njenem vplivu pri

⁸ David Kilcullen. *Countering Global Insurgency*, str. 46. <http://smallwarsjournal.com/documents/kilcullen.pdf>

⁹ Inštitut Evropske unije za varnostne študije, *Nova svetovna uganka: Kakšen bo svet za EU v letu 2025*. 2006.

zmanjševanju zlorabe novih tehnologij. V zvezi s tem si bo treba še bolj prizadevati, da postane internet varno in dobro urejeno okolje.

Kot kažejo izkušnje s Severne Irske in od drugod, morajo varnostne službe veliko vlagati v **obveščevalne službe**, ki se vtihotapijo v teroristične mreže, da zlomijo in preprečijo teroristične pobude. Ker je džihadski terorizem bolj decentraliziran kot številne prejšnje teroristične grožnje, bodo potrebna bistveno večja prizadevanja in več sredstev. Državne obveščevalne in varnostne agencije držav članic morajo na tem področju učinkoviteje sodelovati, poleg tega je treba finančno in politično podpreti tiste, ki so odgovorni za vodenje tega prizadevanja. Te agencije morajo paziti, da se kdo ne vtihotapi vanje. Ključno sredstvo učinkovite protiteroristične politike je sledenje denarnim tokovom in ljudem. Poleg tega je treba natančno upoštevati sume, da se poskušajo mreže džihadskih teroristov povezati z obstoječimi evropskimi terorističnimi skupinami in kriminalnim podzemljem, da bi povečale učinek svojih operacij.

Izboljšati je treba **varovanje osnovnih infrastruktur**, saj so visoko razvita zahodna gospodarstva pri zagotavljanju osnovnih potreb, kot so energija, voda in hrana, zelo odvisna od obsežne infrastrukture. Takšne mreže in vzorce distribucije je treba pregledati in izboljšati, da bodo zanesljivi in odporni na usmerjen napad.

Morebitna težava tako imenovane „vojne proti terorizmu“ je, da se zdi, da izgublja podporo javnosti. Začela se je kot odziv na neko dejanje in je sprva imela široko **podporo javnosti**, vendar so njeni cilji v očeh javnosti postali vedno bolj nejasni. Ali je končni cilj premagati Al Kajdo? Če je, kako je s tem povezana vojna v Iraku? Kaj pa ostala prizorišča, kot je Afganistan ali Somalija? Če želijo zahodne vlade ohraniti podporo javnosti za boj, ki močno vpliva na vire in končno tudi na življenje ljudi, morajo bolje pojasniti naravo grožnje in dejstvo, da je to „boj za demokracijo“. Vzpostaviti je treba politično vodstvo za upor proti tistim, ki dajejo prednost politiki popuščenja, in tistim, ki pozabljajo in so pogosto del medijev.

Mednarodno okolje

Pri izvajanju politike **„razdruževanja“** za razbitje džihadskih mrež si je treba prizadevati za odpravo nekaterih upravičenih virov nezadovoljstva, da se skrajneže osami iz njihovih skupnosti, tako da se prekine dotok rekrutov in finančnih sredstev, omeji logistična podpora, ki jo zagotavljajo gostiteljske skupnosti, in okrepi zmerno muslimansko vodstvo. To je tudi ključno področje, na katerem je bistveno tesno čezatlantsko partnerstvo. Predlagano je bilo, da je treba veliko več sredstev nameniti za politične, gospodarske in psihološke dejavnosti namesto za oboroženo posredovanje, čeprav evropske države zdaj premalo vložijo v tradicionalno obrambo.

Palestina in Izrael. Zahod mora kot prednostno nalogo še naprej podpirati prizadevanja za sklenitev sporazuma med Izraelom in palestinsko upravo, vključno z ustanovitvijo palestinske države, kot je določeno v načrtu četverice. Trdna palestinska država, katere pravna upravičenost je doma in v tujini dovolj močna, da lahko zmanjša ta zgodovinski spor kot vzrok za sovraštvo, je zdaj izredno pomembna za Evropo in ZDA. Pomembno je poudariti, da pristaši džihada ne bodo zadovoljni z rešitvijo, ampak bodo gotovo zavrnil vse dogovore, vendar bo to pomembno prispevalo k njihovi osamitvi iz prevladujočega muslimanskega mnenja.

Irak. Če prevlada mnenje, da so bile koalicijske sile v Iraku poražene, bodo dolgoročni interesi zahoda močno prizadeti. Kljub resnim napakam koalicijskih sil v odločilnih trenutkih po uspešni invaziji bo treba zbrati politično

voljo, da bo mogoče ostati na zastavljeni poti. Stroški nadaljnega boja bodo visoki v finančnem smislu in, kar je še pomembneje, v smislu človeških življenj. Vendar je ta bitka v dolgoročnem boju za demokracijo bistvena. Odločenost zmernih iraških sil in zahodnih zaveznikov mora biti dovolj močna, da se upre skrajnejem in se oblikuje trdna iraška demokratična država. Pri tem je treba omeniti vzporednice s sovjetsko invazijo v Afganistanu. Pristaši džihada verjamejo, da so v Afganistanu premagali Sovjetsko zvezo in tako zrušili sovjetski blok. V Iraku ne smejo doseči podobne zmage.

Afganistan. Tudi tu poteka bitka, ki je ne smemo izgubiti. Talibansko grožnjo smo obvladali, položaj pa se precej razlikuje od položaja v Iraku. Vendar bo treba zagotoviti, da bo civilno prebivalstvo občutilo gospodarske in družbene koristi novega položaja, da bo lahko dovolj pogumno in bo še naprej podpiralo zahodno pomoč za njihovo novo demokratično vlado.

Bližnji vzhod. Zahod mora dati prednost razvoju trdnih držav, ki spoštujejo pravno državo in ustavno vlado, s čimer omogočajo varstvo človekovih pravic in lažji gospodarski razvoj. Spodbujati je treba reformo za širitev podlage za demokratično vlado, čeprav je s tem povezano tudi tveganje. Zmerne nedemokratične vlade lahko ogrožajo skrajneži, vendar je takšno grožnjo mogoče reševati proaktivno in zdaj ali pa pustiti, da se stanje poslabša in v prihodnosti povzroči še večje težave. Zahod mora spodbujati gospodarski razvoj in politike, ki bodo zmanjševale brezposelnost, zlasti med mladimi. Čeprav revščina in terorizem nista neposredno povezana, saj številni teroristi izhajajo iz uglednih družin, pomanjkanje gospodarskega napredka krepi občutek odtujenosti. Narodom na Bližnjem vzhodu je treba pomagati, kadar je to mogoče, da v celoti sodelujejo v procesu globalizacije. Izvajati je treba politiko dialoga, ki bo spodbujala razvoj islamske demokracije po vzoru krščanske demokracije na področju usklajevanja verskih prepričanj in demokratičnih načel, okrepljenega sprejemanja ustavne vlade in spoštovanja pravic drugih s strani vernih volivcev ter odpravljanja prepričanja, da je demokracija dekadentna iznajdba zahoda. V takšen dialog je treba resno vložiti potrebna sredstva. Le nekaj bližnjevzhodnih držav je povezanih z mrežami za demokracijo in odgovorno upravljanje, kot je Commonwealth. Poleg tega na Bližnjem vzhodu ali v Sredozemlju ni organizacije za spodbujanje človekovih pravic, ki bi bila primerljiva s Svetom Evrope.

Severna Afrika. To območje je še posebej pomembno za varnost Evrope, ker je njena bližnja sosedka. Unija mora pri razvoju programov gospodarskega sodelovanja in politične izmenjave dati prednost odnosom v Sredozemlju.

Širša islamska skupnost. Osrednji cilj mora biti podpora drugim državam z večinskim muslimanskim prebivalstvom, kot so Pakistan, Indonezija in države osrednje Azije, da bodo lahko sledile državam, kot sta Malezija in Indija, pri razvoju sorazmerno stabilne in liberalne vlade z vedno večjo gospodarsko blaginjo.

Širši svet. V večjem delu Azije se razvijajo dejavna tržna gospodarstva, ki se vključujejo v svetovne trgovinske mreže in se približujejo zahodni ravni gospodarske blaginje, vprašanje pa je, kaj se dogaja z drugimi deli. V nekaterih delih vzhodne Afrike na primer že deluje Al Kajda. Trgovina in paketi pomoči za spodbujanje gospodarskega razvoja ne zagotavljajo le neposrednih koristi lokalnemu prebivalstvu, ampak so tudi v dolgoročnem interesu zahoda in svetovnih demokratičnih vrednot, zato sta zanje potrebni politična volja in zavezanost virov, ki je v skladu z njihovo pomembnostjo v boju za demokracijo.

Energija in okolje

ANALIZA

Podnebne spremembe

Okolje se spreminja. V številnih regijah po svetu se pojavljajo večje temperaturne skrajnosti in vse bolj neredne vremenske razmere, ki povzročajo katastrofe, kot so poplave ali suše. Ledene gore se umikajo, ledeniki se topijo, puščave pa se širijo. Večje svetovne spremembe temperaturnih in vremenskih vzorcev so bile značilne že v preteklosti. V Evropi je bila na primer med letoma 1500 in 1850 manjša ledena doba, ki je sledila toplejšemu srednjeveškemu obdobju. Vendar je sedanje obdobje pomembno zaradi hitrosti sprememb in splošnega mnenja, da ne gre za naravni pojav.

Oblikuje se soglasje, da je sedanjo fazo podnebnih sprememb povzročilo globalno segrevanje, predvsem zaradi neprimerljivega kopičenja CO₂ v atmosferi Zemlje, ki je stranski proizvod naše gospodarske rasti in sodobnega načina življenja, ki temelji na porabi energije iz fosilnih goriv. Zato je verjetno, da se bo svetovno okolje do leta 2025 slabšalo ter bodo vprašanja okolja in energije močno vplivala na oblikovanje politike.

Pri sedanji hitrosti gospodarske globalizacije se bosta povpraševanje po fosilnih gorivih in njihova poraba v naslednjih dvajsetih letih predvidoma povečala za 60 %. Na Zemlji se bodo precej povečale emisije toplogrednih plinov in podnebne spremembe bodo vse bolj opazne. Po mnenju vodilnih analitikov bomo lahko učinek globalnega segrevanja, ki je za zdaj večinoma omejen, jasno občutili že ob koncu tega obdobja, tj. med letoma 2025 in 2030, ko bodo opazni naslednji pojavi: višje povprečne temperature zraka na površini Zemlje za približno 0,4 °C do 1,1 °C do leta 2025, hitrejša taljenje ledu, dvigovanje, segrevanje in zakisljevanje oceanov, več padavin, pogostejše naravne nesreče (cikloni, viharji, vročinski valovi, poplave ...) ter večje pomanjkanje čiste vode skupaj z nevarnostjo novih pandemij. Posledice za rastno sezono in količino pridelkov so lahko zelo hude. Medvladni odbor o podnebnih spremembah¹⁰ trdi, da je več kot 50 % doslej zabeleženih temperaturnih sprememb zelo verjetno posledica človekovih dejavnosti, zaradi katerih se kopičijo toplogredni plini¹¹.

Seveda nekateri menijo drugače. Medvladni odbor o podnebnih spremembah so kritizirali, ker njegova metodologija za napovedi sedanjih gibanj in za pretekle analize svetovnih temperatur temeljijo na omejenih evidencah in bioloških podatkih, ki jih je mogoče razlagati tudi drugače. Spor zaradi spremenjenih ocen o spremembah povprečnih temperatur v zadnjem tisočletju je na primer povezan s poenostavljenim grafom iz poročila Medvladnega odbora o podnebnih spremembah iz leta 2001, ki kaže, da so bile svetovne temperature med letoma 1000 in 1900 stabilne, nato pa so se zelo povišale¹². Številni znanstveniki (večinoma klimatologi, specializirani za preučevanje nastajanja oblakov, ki je glavni dejavnik pri razvoju vremena) zdaj odprto spodbijajo teorije Medvladnega odbora, na podlagi katerih so oblikovane sedanje politike in teorije o globalnem segrevanju. Pri tem ne nasprotujejo dejstvu, da so se v zadnjih 20 do 25 letih temperature morda povišale, vendar se ne strinjajo z dolgoročnimi sklepi, ki temeljijo na preteklem opazovanju. Razvijajo se novi podnebni modeli, v skladu s katerimi na nedavna gibanja segrevanja

¹⁰ Medvladni odbor o podnebnih spremembah (IPCC) sta leta 1988 ustanovili organizaciji Združenih narodov, in sicer Svetovna meteorološka organizacija (WMO) in Program Združenih narodov za okolje (UNEP), da bi ocenili nevarnost podnebnih sprememb.

¹¹ Četrto ocenjevalno poročilo Medvladnega odbora o podnebnih spremembah: Podnebne spremembe 2007.

¹² To se imenuje tudi „ponovna ocena MBH98“, ki so jo pripravili Mann, Bradley in Hughes.

bistveno manj vplivajo emisije CO₂ in človekove dejavnosti in ki na primer bolj izpostavljajo možno vlogo naravnih pojavov, kot je cikel sončne aktivnosti.

Težava pri pripravi javne politike je, da bo takrat, ko bo mogoče dokončno odgovoriti na ta vprašanja, morda prepozno za sprejetje kakršnih koli popravnih ukrepov. Kljub temu je trditev, da je glavni vzrok za podnebne spremembe človekova dejavnost, široko sprejeta, javnost pa vse glasneje zahteva takojšnje ukrepanje. Vlade morajo glede na verjetnost in oceno tveganja presoditi, ali je treba javno politiko bistveno spremeniti. Jasno je, da se lahko zaradi takšnih političnih pobud, če se nazadnje dokaže, da človek ni odgovoren za podnebne spremembe, pri obvladovanju posledic podnebnih sprememb v najslabšem primeru zniža svetovni BDP in morda zmanjša tehnološka inovativnost. Če pa jih povzroča človek, bi bilo neukrepanje katastrofalno.

Energija

Države članice EU zdaj porabijo 45 % manj energije kot leta 1973 za enak obseg gospodarske proizvodnje. Vendar se absolutno povpraševanje po energiji še naprej povečuje, pri čemer se je poraba primarne energije v EU-25 med letoma 1971 in 2003 povečala za 41 %. Po napovedih se bo svetovna poraba fosilne energije v naslednjih dvajsetih letih povečala za 60 %, od tega pa bodo dve tretjini porabile azijske države, zlasti Kitajska in Indija. Nafta bo ostala najbolj iskan vir goriva, medtem ko naj bi se poraba zemeljskega plina do leta 2030 povečala za 87 %. Zato se Evropa srečuje z vse večjo konkurenco za omejene zaloge, pri čemer je že zdaj največja svetovna uvoznica nafte in plina.

Mediji pogosto obravnavajo nevarnost, da se bodo svetovne rezerve fosilnega goriva izčrpale pred koncem tega stoletja. Po ocenah je zemeljskega plina le še za 60 let. Takšne napovedi so vedno nerealne in nezanesljive (spomnimo se lahko napovedi za nično rast v sedemdesetih letih 20. stoletja). Večina teh ocen podcenjuje vlogo relativnih cen in ustvarjene inovativnosti pri zagotavljanju trajnostnega in ustreznega toka sredstev. Tako na primer obstajajo velike rezerve premoga, ki so po količini energije trikrat večje kot zaloge nafte ali plina in jih je po ustrezni ceni mogoče uporabiti za izpolnjevanje potreb po energiji. Povsem razumno je mogoče napovedati, da še dolgo po letu 2025 ne bo nobenih resničnih težav z rezervami energije.

To ne pomeni, da morda ne bo težav v zvezi z zagotavljanjem zadostne oskrbe trga z energijo in s preprečevanjem dramatične rasti cen. Srednjeročno obstaja nevarnost, da infrastruktura, potrebna za pridobivanje, prevoz in rafiniranje rezerv energije, ne bo zadostovala za izpolnitev povpraševanja. Številne države proizvajalke nafte vodijo vlade, ki želijo povečati kratkoročni dobiček, namesto da bi dolgoročno spodbujale gospodarstvo. Poleg tega nekatere ključne proizvajalke nafte, kot so Venezuela, Rusija in Irak, iz zelo različnih razlogov vodijo takšno politiko ali se srečujejo z notranjimi težavami, zaradi katerih so nepriljubljene za komercialne vlagatelje ali pa ti niso dobrodošli.

Po mnenju Mednarodne agencije za energijo bodo v svetovnem merilu potrebne naložbe v višini 20.000 milijard dolarjev. Ta sredstva bo večinoma treba zagotoviti v obliki zasebnih naložb, zato bo moral zasebni sektor prevzeti vodstvo pri obravnavi varne oskrbe z energijo in podnebnih sprememb. Vlade bodo morale izdelati ustrezen okvir za spodbujanje naložb na prava področja.

Poleg tega bo osrednja težava za EU njena vse večja odvisnost od zunanjih virov energije. Stopnja njene odvisnosti se je z 62 % leta 1975 zmanjšala na današnjih 48 %, vendar se pričakuje, da se bo do leta 2030 ponovno povečala na 70 %.

Težava glede energije je še večja, ker so dejansko vse večje proizvajalke nafte in tranzitne regije, od katerih je odvisen uvoz v Evropo, območja velike geopolitične nestabilnosti. Zato ni mogoče izključiti ponavljajočega se relativnega pomanjkanja in visoke rasti cen zaradi regionalnih političnih nemirov ali pomanjkljive modernizacije in vzdrževanja lokalne infrastrukture.

POLITIČNE MOŽNOSTI

Podnebne spremembe

Na izziv podnebnih sprememb se je mogoče odzvati na dva načina. Najskrajnejši odziv na podnebne spremembe je, da jih poskušamo v celoti zaustaviti, kar pravzaprav predvideva pristop, ki je bil sprejet v Kjotu. V skladu s tem pristopom se določijo najvišje emisijske kvote za onesnažujoče dejavnosti, da bi se rast koncentracije CO₂ upočasnila, ustavila in nato obrnila. Nato se uveljavijo predpisi, v skladu s katerimi morajo industrija in gospodarstva sprejeti nove vzorce proizvodnje in porabe, ki bodo omogočali večjo uporabo čiste energetske tehnologije. Vlade lahko z davki posežejo na trg in tako določijo cene, s katerimi bi nadomestile fosilno gorivo ter spodbudile razvoj obnovljivih virov energije. Proizvodnjo električne energije, ki temelji na fosilnih gorivih, lahko namerno zamenja proizvodnja, pri kateri se uporabljajo nadomestni viri brez ogljika, kot so jedrski viri ali tako imenovani trajnostni viri energije.

Namesto tega se lahko uporabi dolgoročno potencialno uspešnejša politika, v skladu s katero se izbere „strategija prilagoditve“, ki temelji na konceptu, da bo rešitev za izzive podnebnih sprememb tehnološka. Potrebne so raziskave in naložbe, ki bodo prispevale k razvoju nove tehnologije, s katero lahko zahodni svet in naši sosede po svetu izboljšamo način življenja v okolju in skupaj z njim. Z drugimi besedami, obetavnejša strategija ne vključuje ogrožanja tržnih virov gospodarske rasti, ampak izkoriščanje priložnosti družbe znanja, ki jo ustvarja globalizacija.

Obstaja nevarnost, da se ves napredek, ki ga doseže posamezna država ali celina ob možnih visokih gospodarskih stroških, izniči zaradi dejavnosti drugih, ki ne uresničujejo podobne strategije. Kitajska na primer načrtuje več kot 500 novih termoelektrarn na premog¹³, ki lahko hitro izničijo ves napredek Evropske unije. Nekaterih krogi so zaskrbljeni, da bo ideološka histerija, če se s to politiko ne dosežejo obljubljeni cilji, povzročila takšne regulativne in cenovne omejitve, da bo uničila prav tiste tržne spodbude, na katerih temeljijo naložbe in tehnološki napredek ter s tem naša sposobnost, da zagotovimo visok življenjski standard ter vse večjo energetske učinkovitost in trajnost. Kljub temu je svetovno vodstvo potrebno, pri čemer je Evropska unija s povsem novimi ukrepi za izboljšanje v dobrem položaju, da spremeni pogoje svetovne razprave in spodbudi druge, da ji sledijo.

Potrebna bo politika stalnega spremljanja in prilagajanja, ker se podatki izpopolnjujejo in modeli izboljšujejo. Mednarodno sodelovanje je bistveno, da se uskladi pristop na svetovni ravni ter izmenjujejo informacije o nastajajočih smernicah.

Energija

Jedrska energija je srednjeročno edina preizkušena energetska tehnologija, ki lahko pomembno vpliva na oskrbo z energijo. Nadomestne rešitve, kot so vetrne elektrarne ali biogorivo, lahko le omejeno prispevajo k vedno večji oskrbi z energijo in so lahko uporabne le kot lokalni dopolnilni viri. Zato bo treba odpraviti prepovedi razvoja jedrske energije. Temeljni izziv je ponovno doseči javno soglasje glede jedrske energije. Dolgoročna rešitev je lahko tehnologija vodikovih gorivnih celic, ki bo omogočila prehod na ureditev, pri kateri se bo v celoti uporabljala obnovljiva energija in ki bo temeljila na sposobnosti skoraj vsakogar, da poskrbi za svoje energetske potrebe in svojo proizvodnjo energije deli s številnimi drugimi. Vodikova tehnologija lahko prispeva h koncu svetovne odvisnosti od uvoza nafte, znatnemu zmanjšanju emisij ogljikovega dioksida in blažjim učinkom globalnega segrevanja. Prva večja industrijska regija, ki bo izkoristila ves njen potencial, bo določila hitrost gospodarskega razvoja v preostanku stoletja. Vendar je kljub nedavnemu pomembnemu industrijskemu razvoju ta tehnologija še vedno cenovno nedostopna.

Večina strokovnjakov in pripravljavcev politike meni, da bo le tržni proces prepočasen za reševanje morebitnih evropskih težav z energijo in zagotavljanje nemotenega prehoda v prihodnje obdobje po nafti. Čeprav so tržne sile ves čas usmerjene v pravo smer, glede na nujnost na splošno velja, da trgi sami ne morejo opraviti potrebnega dela, ampak morajo pri tem sodelovati vlade z določanjem smeri in močnimi naložbenimi spodbudami za industrijo. Vlade morajo na primer resno razmisliti o večji obdavčitvi ravnanja in dejavnosti, ki škodijo okolju, ter dodelitvi prihodkov za finančno pomoč pri prehodu na obnovljivo energijo („prenos davkov“). Evropska unija in države članice morajo zagotoviti visoke davčne odbitke in spodbude za industrijo, mala podjetja, lokalne regije in občine ter za gospodinjstva in potrošnike, da se spodbudijo raziskave in razvoj ter čimprejšnje sprejetje tehnologij, povezanih z obnovljivo energijo in vodikovimi gorivnimi celicami.

Vendar je s takšnim pristopom povezana nevarnost, da zaradi neposrednega sodelovanja vlade evropske možnosti za izbor energije končajo v tehnološki slepi ulici (kar se je zgodilo v Franciji v primeru znanega Minitela). Iz zgodovine je znanih veliko primerov, ki kažejo, kako vladni industrijski predpisi in subvencije dejansko upočasnjujejo postopek prilagajanja in inovativnosti, ki naj bi ga pospeševali. Zato ni nujno, da bo evropeizacija industrijske politike prispevala k večji uspešnosti tega pristopa.

Na splošno pa imamo, če se pogledamo proti letu 2025, dobre razloge za optimizem. Izjemna rast digitalne družbe nam omogoča, da si predstavljamo prihodnje možnosti, o katerih še pred kratkim nihče ni niti sanjal. Digitalna družba zdaj na primer skupaj z revolucijo vodikovih in gorivnih celic tehnično omogoča postopno oblikovanje povsem nove radikalne energetske paradigme, ki bo temeljila predvsem na zapletenem spletu decentralizirane proizvodnje in mrež izmenjave čiste energije, ki bodo delovale po postopkih, le malo drugačnih od tistih, ki so v telekomunikacijskem svetu omogočili nastanek interneta.

Velik izziv za EU v naslednjih letih bo spodbujanje konkurenčnega duha in dereguliranega okolja, skupaj z

¹³ Susan Watts, znanstvena urednica pri programu BBC Newsnight, 2005. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/newsnight/4330469.stm>

izboljšanim znanjem in spretnostmi ter izobraževanjem, ki bodo Evropejcem omogočili, da bodo kot prvi v celoti izkoristili te nove tehnološke priložnosti.

V vsakem primeru bodo, ne glede na končno izbiro in tudi če se najbolj pesimistične napovedi glede podnebnih sprememb izkažejo za neutemeljene, naše sedanje skrbi v zvezi z okoljem in energijo močno vplivale na podobo sveta leta 2025, saj je verjetno, da bo družba leta 2025 temeljila na trdnih okoljski etiki, ki bo ustrezno upoštevala vprašanja ekološkega reda in trajnostnega razvoja.

IV. POSLEDICE ZA EVROPSKO UNIJO

Evropsko upravljanje: vrednote, identiteta, meje

ANALIZA

Ob upoštevanju prejšnjih poglavij o prihodnjih izzivih je presenetljivo, kako hitro se svet odpira povsem novi dobi prizadevanja. Evropska unija potrebuje več kot zmogljivost za ukrepanje: če ni sposobna delovati učinkovito, skoraj ni pomembno, ali ima ustrezne politike. Zato je upravljanje Unije brez dvoma bistvenega pomena. Poleg tega se zastavlja vprašanje o naravi evropskih vrednot in identitete, hkrati pa tudi vprašanje njenih meja. Zato so pomembne naslednje razsežnosti:

- temelj skupnih evropskih vrednot in identitete,
- institucionalni mehanizem Unije,
- potreba po učinkoviti upravi in odgovornosti,
- omejitve meja Unije.

Temelji skupnih evropskih vrednot in identitete

Evropsko upravljanje temelji na potrebi po skupnih vrednotah in viziji za Evropo ter njenem mestu v svetu. Tega, da ni dogovora o temeljnih načelih, ne more nadomestiti nobena institucionalna tvorba ali natančno upravno prilagajanje. Ta kulturna dediščina kaže, da vsi Evropejci cenijo vrednost človeškega dostojanstva, svobode, pluralizma, spoštovanja človekovih pravic, pravne države, pravice, strpnosti, varstva manjšin in vloge vlade. V rimski deklaraciji skupine PPE je navedeno:

„Judovsko-krščanske korenine Evrope in skupna kulturna dediščina ter klasična in humanistična preteklost Evrope ter dosežki obdobja razsvetljenstva so temelj naše politične platforme.“¹⁴

Razprava o identiteti in vrednotah Evrope ni statična in končna, ampak je stalna naloga, dinamičen in odprt proces, v katerem se člani naše evropske družbe strinjajo glede skupnega dojetja sebe in drugih. Z delitvijo kulture in globljim vpogledom v to, kako drugi razumejo svet, lahko odpravimo svoje predsodke, razširimo svoja stališča in razvijemo sinergijo za nadaljnje sodelovanje.

¹⁴ Za Evropo državljanov: Prednostne naloge za boljšo prihodnost („rimski manifest“). Sprejet na kongresu PPE v Rimu 30. in 31. marca 2006. http://www.epp.eu/dbimages/pdf/encondoc310306final_copy_1_copy_1.pdf

Vrednote: Naš evropski sistem vrednot ima štiri temelje:

- politični sistem stare Grčije je uvedel idejo neposredne demokracije. V obdobju globalizacije je pomembno, da državljani sodelujejo pri odločanju v Uniji. Poleg tega k politični stabilnosti pomembno prispevata svoboda govora in pluralizem;
- na naš pravni sistem je močno vplivala rimska dediščina. Nujni pogoji za razvoj uspešnih gospodarskih sistemov ostajajo na primer sodno varstvo, enakost pred zakonom in pravica do lastnine;
- zapuščina krščanskih vrednot nikoli ni bila tako pomembna kot danes. Dobrodelnost, strpnost, svoboda posameznika, spoštovanje človekovega dostojanstva in solidarnost zagotavljajo politično stabilnost;
- razsvetljenstvo pa je zadnji mejnik, ko posvetnost postane najtrajnejša zapuščina. Svoboda vere v lokalnem in mednarodnem okolju je osnovni pogoj za mirno sobivanje ljudi.

Čeprav nimamo pravice zahtevati, da ves svet prizna naše vrednote, moramo priznati, da so naše vrednote skupne vsemu zahodnemu svetu. Bistvena je bila zlasti vloga ZDA, ker so omogočile padec komunizma in združevanje Evrope ter pomagale pri razvoju kulturne skupnosti vrednot.

Identiteta: v širšem smislu je evropska identiteta prisotna v kulturi, zgodovini, veri, politiki in geografiji, hkrati pa je EU (in njene predhodnice) gradila bolj svojevrstno „Evropo“ z institucijami, razpravami, pravili in predpisi. Osrednji vidik evropske kulture je nacionalna država. Za državljane je narod veliko izrazitejši, ima širši razpon pri preoblikovanju njihovih dejavnosti in tako ustvarja močnejšo identiteto. Na podlagi teh nacionalnih držav je za učinkovito delovanje Unije potrebna visoka raven notranje kohezije med državami članicami.

Institucionalni mehanizem

Vrh v Berlinu je pomenil poglobitveni napredek za Unijo, saj je bil odpravljen zastoj, ki je nastal po dveh neuspešnih referendumih v Franciji in na Nizozemskem. Čeprav je bila razprava o krizi morda pretirana, ker je glavna lastnost uspeha Unije njena zmožnost, da v težavnih razmerah še vedno zmore delovati, je bila po dveh valovih največje širitve v zgodovini Unije, s katero se je število njenih članic podvojilo, potrebna reforma. Demokratične izboljšave institucij na področju zakonodajne in proračunske odgovornosti so bile nujno potrebne, v Svetu je bilo treba vzpostaviti racionalnejši postopek odločanja, ki bo izpolnil potrebe razširjene Unije, in Unija se je morala prilagoditi, da njena ambicija je postal prevzem pomembne vloge v svetu, dosegljiva. Prav to je bilo doseženo v Berlinu z zmanjšanjem paketa reform, pri čemer je bila posebna pozornost namenjena glavnim reformam iz ustavne pogodbe.

Potreba po učinkoviti upravi

V zvezi z evropskim upravljanjem je največja pozornost namenjena ustavni arhitekturi Unije, vendar je treba poleg tega pomembnega vprašanja obravnavati tudi druge manjše težave, ki jih ne smemo spregledati. Odstop Santerjeve administracije je sprožil resna vprašanja o tem, ali je Komisija zmožna izpolnjevati nalogo varuha pogodb. Ambiciozni reformni proces se je začel na podlagi preiskav Evropskega parlamenta in Odbora modrecev (1999), obe naslednji administraciji Komisije pa sta poskušali delovati na podlagi načrta potrebnih sprememb.

Ena največjih nevarnosti za Evropsko unijo je, da države članice njenim institucijam nenehno nalagajo nove naloge, pri čemer pa ni nujno, da jim zagotovijo tudi sredstva za učinkovito izvajanje takšnih nalog, kar povzroča neizpolnjena pričakovanja, razočaranja in zamere.

Omejitve meja Unije

Meje ustvarjajo občutek pripadnosti in identitete, označujejo lastništvo in ponujajo zaščito. Nobena družba in nobeno gospodarstvo ne more obstajati brez meja, saj so pomemben del političnega procesa. Kar zadeva Evropo, so se njene meje skozi stoletja spreminjale, tako da ni nikjer jasno opredeljeno, kje se Evropa začne in kje se konča. Medtem ko so meje na severu in zahodu jasno določene, pravega soglasja o vzhodni meji Evrope ni. Po mnenju nemškega znanstvenika Hartwiga Hummla evropske meje niso nespremenljivo določene točke, ampak so postale zgodovinski konstrukt, ki se lahko spreminja in razvija.

V primeru Evropske unije in njenih opredelitev evropskih meja imajo države članice skupne interese, ki temeljijo na skupnih evropskih vrednotah, te pa na skupni zgodovini in tradicijah. Ustvarjajo občutek pripadnosti, saj skupno delovanje ni mogoče, če ni vzajemnega razumevanja skupnih vrednot. Zato je mogoče, da moč skupne vizije dejansko določa, kje se v geografskem smislu Evropa začne in kje konča, kar za Evropsko unijo vsekakor velja.

Doslej uporabljeni argumenti kažejo, da se načrt EU hitro premika od gradnje institucij k njihovi uporabi, da se bo lahko Unija soočila s svetovnimi izzivi. Trdimo lahko, da je Evropa v zadnjih petih letih zapravila veliko časa za tako imenovani ustavni postopek in se ni dovolj posvetila temu, da bi se hitreje prilagodila svetu, v katerem vladajo ostra gospodarska konkurenca, pomembne strateške grožnje ter hitre tehnološke in kulturne spremembe.

Če bo želela Unija izpolniti te cilje, bo morala kmalu utrditi meje, ki bodo državljanom EU dajale pravi občutek identitete. Zato se bo lahko usmerila zlasti v reševanje prihodnjih izzivov in se ne bo soočala z nenehnimi motnjami zaradi širitve Unije, kar bi lahko oslabilo njeno sposobnost, da deluje kot pomemben svetovni partner. Takšna določitev meja EU ne bi pomenila konca širitvenega postopka, ampak bi EU omogočila, da se bolj posveti varstvu lastnih interesov, in sicer svoji sposobnosti povezovanja, ne pa temu, da dopušča pridružitve vsaki državi, ki si to želi.

POLITIČNE MOŽNOSTI

Spreminjanje odnosa do vlade

Pri soočanju s temi izzivi se bo morala Evropska unija odzvati na spremembe odnosa do vseh vrst vladnih organov.

- Politične institucije so v krizi zaradi vse manjšega spoštovanja oblasti. Zaradi splošnega soglasja o splošni politični usmeritvi se zdi rezultat volitev manj pomemben, zato se, razen redkih izjem, zmanjšuje udeležba na volitvah.
- V globaliziranem svetu z digitalnim gospodarstvom bo odločilna enota posameznik. Zato bodo morale EU in njene članice birokratsko razmišljanje prilagoditi novim okoliščinam, če naj izboljšajo evropsko upravljanje. Javnost si prizadeva za uporabo novih tehnologij, s katerimi zahteva odgovornost od političnih voditeljev, sodeluje v razpravah in v kampanjah za politične spremembe. Za širjenje idej in zbiranje podpornikov se vse pogosteje uporabljajo blogi, demonstracije se organizirajo hitreje po elektronski pošti in besedilnih sporočilih, „navidezne“ interesne skupine pa nadomeščajo tradicionalna združenja kot glavni dejavnik političnega delovanja.
- Večina javnosti se še vedno močno identificira z nacionalnimi državami Evrope in države bodo tudi v prihodnosti verjetno ostale središče zvestobe svojih državljanov ter potrebne za odgovorno vodenje države. Vendar je vse širše sprejeta ideja, da je politično oblast po potrebi mogoče razdeliti med različne ravni vlade, na primer na evropske organe za nekatera področja politike in na regionalne/lokalne organe za druge vrste, ali jo v celoti prenesti s področja pristojnosti vlade in prepustiti zasebnim organom, komercialnim ali dobrodelnim ustanovam ali posameznikom. Zato je vladanje vseh vrst vključeno na konkurenčni trg, na katerem poteka boj za vpliv in moč.

Širitveni postopek

Prihodnja širitev pomeni ogromen izziv za upravljanje Unije, saj bistveno vpliva na štiri zgoraj opredeljene vidike dobro vodene Unije, zato se je ne sme začeti lahkomišelnost. Evropska unija mora paziti, da ne postane tako velika, da ne bo mogla več izpolnjevati svojih obljub. Delovanje EU na noben način ne sme biti ogroženo zaradi širitve.

Dobro vodena širitev lahko še vedno razširi področje evropske pravne države in človekovih pravic, pri čemer se podpira demokratični značaj novih držav članic. Poleg tega lahko razširi notranji trg, to je največji enotni trg, ki prispeva k večji gospodarski stabilnosti in uspešnosti, ter okrepi vlogo Evrope v svetu. Vendar bi prenačljena in slabo pripravljena širitev, ki bi jo začeli brez splošnega dogovora o skupnih vrednotah ali prihodnjih ciljih, dokončno onemogočila delovanje Unije. Nujna analiza prednosti za vsako prosilko mora vključevati skrbno preučitev zmogljivosti Unije za povezovanje v zadevnem času in za zadevno prosilko.

Medtem ko se priznava, da imajo evropske države na podlagi pogodb pravico, da zaprosijo za članstvo v Uniji, je treba jasno opredeliti meje Unije, da se bo lahko soočila z izzivi, ki so pred njo, in ohranila notranjo povezanost ter vključila zahodni Balkan. V zvezi s tem se predlaga, da se po doseženem dogovoru glede meja naslednja pogajanja o širitvi dokončajo po daljšem obdobju, mogoče petnajstih letih. Unija bo morala v celoti razviti tudi skladno in ciljno

usmerjeno politiko za svoje sosede, da bo ohranila sodelovanje ter uspešne in stabilne odnose z vsemi temi državami.

Institucionalni mehanizem

V zadnjih dvajsetih letih se je struktura Unije zelo spremenila, saj so bile sprejete štiri pomembne pogodbe, peta pa bo kmalu dokončana in jo bo v naslednjih 12 mesecih ratificiralo 27 držav članic. Takšnih dogodkov ali njihovih rezultatov ni mogel nihče predvideti.

Vendar bi bila za državljane EU odložitev institucionalnih sprememb dobrodošla, da bi razumeli, kakšne so odgovornosti EU in tudi kaj EU dela na področju reševanja prihodnjih svetovnih izzivov. Zato je treba v prihodnje institucionalni ustroj Unije spreminjati le zaradi večje učinkovitosti in preglednosti pri opravljanju zadanih nalog.

Uporaba prožnejše oblike okrepljenega sodelovanja lahko poveča izvedljivost in sprejemljivost, ko se bodo oblikovale nove politike, in s tem pomaga Uniji, da postane učinkovitejša udeleženka v svetovnem dogajanju. Okrepljeno sodelovanje pripravljenih in sposobnih lahko državam omogoči, da spodbujajo sodelovanje pri tistih nalogah, pri katerih je to zelo potrebno, in niso prisiljene sodelovati pri tistih nalogah, ki jih želijo opravljati samostojno.

Učinkovita uprava

Več pozornosti je treba nameniti strokovnemu in učinkovitemu upravljanju politik Unije. Medtem ko pogajanja o novih pogodbah ali sprejemanje novih držav (kot sta Bolgarija in Romunija) učinkovito odvrta pozornost od vsakodnevnega delovanja Unije, želijo državljani EU vedeti, da se z denarjem ustrezno upravlja, ter želijo sodelovati v razpravah in pri sprejemanju odločitev v Uniji.

Še posebej si je treba prizadevati za uporabo novih tehnologij, zlasti interneta, da se olajša sodelovanje Evropejcev pri dejavnostih EU, in sicer pri oblikovanju politik in sprejemanju odločitev. Prihodnji izzivi bodo omogočili obravnavo pomembnih vprašanj s sodelovanjem vseh, ki želijo jasno izraziti svoje mnenje.

Večpolni svet: ključna vloga čezatlantskega partnerstva

ANALIZA

Doslej smo analizirali prihodnje svetovne izzive in podrobno preučili štiri glavna področja, ki bodo v naslednjih dvajsetih letih najpomembnejša. Ker postaja večpolnost sveta vedno večja, bo treba oblikovati nove politike ter v svetovni sistem vključiti različne udeležence. V geografskem smislu ostajajo še vedno zelo pomembne Kitajska, Rusija, Indija, Bližnji vzhod in Afrika. Če je res, da so analizirani politični izzivi dolgoročni in bo zaradi njih potrebno intenzivno evropsko sodelovanje, potem nedvomno drži, da se bodo z zahodnega stališča ti izzivi bolje reševali, če se poglobi čezatlantsko partnerstvo. Kakšen je sedanji odnos in kakšen je lahko njegov pomen do leta 2025?

Zaradi resnega nesoglasja med Združenimi državami in nekaterimi njenimi evropskimi zaveznicami glede vojne v Iraku so se čezatlantski odnosi neprimerljivo poslabšali. Po koncu hladne vojne in razpadu Sovjetske zveze so po splošnem prepričanju postale očitne velike razlike v vrednotah in interesih na obeh straneh Atlantika, ki so bile prej skrite zaradi pomembnejšega cilja, tj. obrambe pred skupnim sovražnikom. Čezatlantski odnos se začel postopno, a neizogibno gibati proti razlikovanju in celo razdvajanju. Povečevala se je zaskrbljenost, da bi Evropa poskušala doseči ugodnejši položaj in pri tem zapostavila svoj pomembni odnos z Združenimi državami, ker bi sprejela neenotno politiko tekmovalnih dvostranskih odnosov.

Vendar se je v čezatlantskih odnosih do leta 2005 ponovno vzpostavil vljuden in skromen dialog. Voditelji z obeh strani Atlantika so si prizadevali pozabiti na dogodke čezatlantskega spora, k čemur je deloma prispevala tudi navezanost na čezatlantske odnose. Kljub nekaterim razlikam, ki jih ni mogoče zanikati, imata čezatlantski partnerici več pomembnih skupnih vrednot in interesov kot kateri koli drugi regiji na svetu. Ob upoštevanju številnih političnih in kulturnih podobnosti ter vezi ostajajo Združene države in Evropa resnični partnerici.

Pomembnejše kot takšna sorodnost pa je bilo obojestransko priznanje, da se Evropa in Združene države srečujejo s podobnimi izzivi v hitro spreminjajočem se svetovnem okolju in s pomembnim tveganjem, ali bodo te izzive uspešno rešile. V nasprotju z javno podobo, ki kaže nasprotno interese obeh držav, se zdi, da se širši politični programi obeh strani Atlantika zbližujejo. Oblikovalci politike, strokovnjaki in javnost na obeh straneh Atlantika se vedno bolj strinjajo glede strateških izzivov, s katerimi se obe strani srečujeta v 21. stoletju.

Evropejci in Američani na primer še vedno občutijo koristi procesa globalizacije in vidijo priložnosti, ki jih ta ponuja. Vendar sta hkrati obe strani zaskrbljeni zaradi nekaterih temnih plati tega procesa. Skrbijo ju gospodarske in družbene posledice sedanjih sprememb za svetovno gospodarstvo. Na primer konkurenčni izzivi Kitajske in Indije ter z njimi povezana vprašanja zaposlovanja, zunanjega izvajanja in potrebe po reformi sistema socialnega skrbstva so bili pomembne teme na kongresnih volitvah 2006 in na predsedniških volitvah v Franciji v začetku tega leta.

Voditelji obeh strani se zato zavedajo, da je treba nujno bolje upravljati proces globalizacije in njeno razvejanost. Združene države in Evropska unija imajo skupen neposreden interes, da pritegnejo k sodelovanju nastajajoče gospodarske sile, kot sta Kitajska in Indija, da se vključijo v okvir pravil, ki urejajo svetovno gospodarstvo. Poleg

tega se strinjata, da je spodbujanje priznanja in upoštevanja pravil, norm in standardov s strani nastajajočih držav v interesu obeh strani, ne glede na to, ali gre za področje dostopa do trga, pravic intelektualne lastnine ali varnosti proizvodov.

Največkrat omenjeno področje čezatlantskega razhajanja je vprašanje svetovne varnosti. Čeprav obe strani nimata enakega mnenja o določitvi prednostnih nalog in pristopu, kot sta legitimnost in uporaba oboroženih sil, se strinjata glede vprašanj varnostnega načrta, ki vključujejo potrebo po obvladovanju širjenja orožja za množično uničevanje, učinkovitejšem boju proti mednarodnemu terorizmu in pomoči številnim šibkejšim ali neuspešnim državam po svetu.

Javnost na obeh straneh Atlantika je zaskrbljena zaradi posledic podnebnih sprememb, na kar pa ni vplivalo le pogosto obravnavano poročilo Medvladnega odbora o podnebnih spremembah. S tem je povezana vedno večja ozaveščenost o vedno večji svetovni konkurenci za energetske vire ter strateškem pomenu stabilne in varne oskrbe z energijo.

Seznam vprašanj, ki se jih zavedata obe strani Atlantika, je dolg in vključuje skupne interese pri reševanju vse hujših nemirov na Bližnjem vzhodu in napredovanje mirovnega procesa med Palestinci in Izraelci, napredovanje svetovnega razvojnega načrta, reševanje sedanjih ovir pri pogajanjih o liberalizaciji trgovine ter spodbujanje demokratičnih vrednot in upravljanja.

Ko govorimo o obsegu okrepljenega čezatlantskega sodelovanja, je pogosto zapostavljen še en vidik čezatlantskih odnosov. Združene države in Evropa so po letu 1900 doživele obdobje neprimerljivega intenzivnega gospodarskega zблиževanja, ki je dejansko ustvarilo enotno čezatlantsko gospodarstvo. Kljub razburjenju zaradi vzpona Kitajske in Indije, ostajajo Združene države najpomembnejši vir in cilj neposrednih tujih naložb Evropske unije in obratno. Gospodarsko sodelovanje med EU in ZDA vsako leto ustvari 3 bilijone USD prometa, poleg tega sta obe gospodarstvi povezani s tujimi naložbami in tujimi podružnicami (oblika tesnejšega gospodarskega združevanja) in ne dvosmerno trgovino (oblika ohlapnejšega združevanja). Čezmejna trgovina dejansko predstavlja le 20 % čezatlantske trgovine.

Vzajemni naložbeni tokovi ostajajo bistveno višji kot naložbe Združenih držav ali EU na Kitajskem, v Indiji ali drugje. Enako velja tudi za promet in dobičke, ki jih ustvarjajo podjetja Združenih držav in EU pri poslovanju na obeh straneh Atlantika. Čezatlantsko gospodarstvo neposredno podpira tudi 14 milijonov delovnih mest na obeh straneh oceana.

Zaradi visoke stopnje čezatlantske gospodarske povezanosti politične in regulativne odločitve, sprejete na eni strani Atlantika, pomembno vplivajo na podjetja in potrošnike na drugi strani Atlantika. Medtem ko obstaja čezatlantsko gospodarstvo za podjetja, morajo oblikovalci politike to povezavo šele ustvariti. Okvir za okrepljeno politično in regulativno sodelovanje med EU in ZDA šele nastaja.

Kot meni Joseph Quinlan, čezatlantski trgi v procesu globalizacije vodijo. Zaradi čezatlantske gospodarske povezanosti si Združene države in Evropa dobesedno ne morejo privoščiti čezatlantskega razkola, ker sta njuni

gospodarska uspešnost in varnost vse bolj povezani. Zato nobena stran čezatlantskega gospodarstva ne sme obravnavati kot samoumevnega. Pravzaprav je v skupnem interesu Združenih držav in EU, da izboljšajo čezatlantsko gospodarsko povezovanje, katerega namen presega podporo gospodarski rasti in blaginji v čezatlantskem območju. S tem se želita ZDA in EU tudi zavarovati pred večjimi trgovinskimi neravnovesji z novimi gospodarskimi silami in nemiri v svetovnem gospodarstvu, ki bodo spremljali rast novih gospodarskih sil.

Da se ohrani prednost čezatlantskega gospodarstva in se lahko v celoti razvije njegov potencial, je treba okrepiti čezatlantsko sodelovanje pri oblikovanju gospodarske in regulativne politike ter odpraviti ostale netarifne ovire v trgovini in pri naložbah, da se dokončno oblikuje čezatlantski trg. Okvir za izboljšanje čezatlantskega gospodarskega povezovanja, ki je bil sprejet leta 2007 na vrhu med ZDA in EU, je pomemben korak v to smer. Vendar sta za uspeh te dolgoročne spodbude potrebna trajno politično vodstvo in nadzor na najvišji politični ravni.

Države članice Evropske unije in Združene države ostajajo ob upoštevanju svojih skupnih vrednot in interesov, močnih političnih in gospodarskih vezi ter dolgotrajne izkušnje uspešnega sodelovanja resnične in nepogrešljive partnerice pri skupnem soočanju s svetovnimi izzivi. Nobena od njih ne more uspeti brez sodelovanja. Prav tako niso njihovi odnosi s tretjimi državami tako globoki kot čezatlantsko partnerstvo, da bi imeli enake možnosti za uspeh.

Čezatlantske partnerice so v dobrem položaju za skupno reševanje izzivov, s katerimi se soočajo. V bližnji prihodnosti bodo Združene države ostale edina svetovna sila z veliko politično, gospodarsko in vojaško močjo, medtem ko je Evropska unija že največje povezano gospodarstvo na svetu. EU in ZDA ustvarita skupaj več kot 40 % svetovnega BDP in imata še vedno zelo pomemben položaj ter velik vpliv v mednarodnih organizacijah, kot so Združeni narodi, Svetovna trgovinska organizacija, Mednarodni denarni sklad in Svetovna banka. Na področjih, na katerih se strinjata glede norm in predpisov, navadno ustvarita nov svetovni „zlati standard“. Obe regiji prispevata tudi največ razvojne pomoči in imata pomemben politični vpliv po vsem svetu.

Ob upoštevanju tega je področje za okrepljeno čezatlantsko sodelovanje, ki je v interesu obeh strani, široko. Učinkoviti odzivi na omenjene izzive bodo odvisni od okrepljenega sodelovanja med EU in ZDA ter od njunega dejanskega vodstva. Vendar na obeh straneh obstajajo pomembne ovire, ki otežujejo sodelovanje.

Nekateri od osrednjih izzivov za okrepljeno sodelovanje med EU in ZDA so neposredno povezani z vprašanji iz prejšnjega poglavja. Evropska unija bo učinkovitejša, če si bo bolj prizadevala postati bolj sposobna svetovna udeleženka in s tem svetovna partnerica Združenim državam. Morala bo utrditi svoje institucionalne strukture, postopke odločanja, zmožnosti in zlasti pristojnosti zunanje politike. Na drugi strani pa bodo morale Združene države v tem enakopravnem partnerstvu deliti več pooblastil. Najpomembneje pa je, da oblikovalci politik v Združenih državah čezatlantske odnose še vedno obravnavajo z ozkega vidika dvostranskih odnosov in/ali zaveznitva v Natu, usmerjenega v kolektivno varnost.

Oba vidika kažeta na bolj strukturni primanjkljaj v odnosih med EU in ZDA. Po eni strani je bilo pri reševanju in prestrukturiranju odnosa med Natom in Evropsko unijo doseženega le malo napredka. Po drugi strani in predvsem ob upoštevanju različnih izzivov, s katerimi se srečujeta čezatlantski partnerici, pa EU in ZDA še vedno nimata

trdne podlage in splošnega okvira za strukturno sodelovanje. Nova čezatlantska agenda iz leta 1995 se je izkazala kot instrument, ki ni dovolj za vzpostavitev učinkovitega sodelovanja, nenazadnje, ker so se njene določbe le delno izvajale, poleg tega pa je zdaj že zelo zastarela. Med Združenimi državami in Evropsko unijo je vzpostavljenih tudi zelo veliko priložnostnih ali sektorskih dialogov ter drugih forumov za izmenjavo in sodelovanje. Vendar bo učinkovito sodelovanje odvisno od trajnejših in dobro strukturiranih načinov sodelovanja, ki zagotavljajo politični nadzor na najvišjih političnih ravneh na obeh straneh.

Nekatere različne interese in pristope med Združenimi državami in Evropsko unijo, ki nedvomno obstajajo, bo treba tudi učinkoviteje upravljati. Nekateri od njih izhajajo iz različnih političnih kultur in geografskih položajev. Medtem ko na primer EU obravnava svoj odnos s Kitajsko predvsem v gospodarskem smislu, ZDA vidijo Kitajsko kot politični in varnostni izziv zaradi njene regionalne vloge in njenih obveznosti do Japonske in Tajvana. Vendar so druge razlike izpostavljene preprosto zaradi zelo moralističnih razprav v zvezi s smrtno kaznijo ali gensko spremenjenimi organizmi.

POLITIČNE MOŽNOSTI

Medtem ko so dvostranski odnosi med Evropsko unijo in tretjimi stranmi pomembni, vsi dvostranski odnosi niso enaki, zato mora Unija zagotoviti, da bo njeno partnerstvo z Združenimi državami popolnoma izraženo na vseh ravneh njenega delovanja. S tesnim sodelovanjem lahko razvijejo tesen odnos z drugimi ključnimi zaveznici, kot sta Japonska ali Indija, za skupno reševanje prihodnjih izzivov.

Za začetek izvajanja tega temeljnega pristopa k svetovnim vprašanjem 21. stoletja so potrebni posebni ukrepi. Zato moramo:

- priznati, da nastaja večpolni svet, saj sodelovanje čezatlantskih partnerjev pri spodbujanju zahodnih interesov in vrednot še nikoli ni bilo tako pomembno kot zdaj, nenazadnje tudi zato, da najdemo skupno podlago za reševanje svetovnih izzivov;
- zagotoviti, da bo povezava med Natom, EU in Združenimi državami učinkovito strukturirana – tj. povezovanje z zavezniki na svetovni ravni za spoprijemanje s svetovnimi izzivi;
- uveljaviti skupno delovanje EU in ZDA, kjer je mogoče, ne le v svetovnih in regionalnih združenjih, in oblikovati partnersko pogodbo med EU in ZDA v podporo tovrstnemu delovanju;
- spodbujati dokončno vzpostavitev čezatlantskega trga do leta 2015, da se poglobi dvostranska izmenjava in spodbudi svetovna gospodarska rast;
- vzpostaviti tesno energetska in okoljsko sodelovanje med čezatlantskima partnericama za uveljavljanje delovanja na svetovni ravni;
- prednostna naloga skupnega delovanja EU in ZDA bi moralo biti vprašanje neuspešnih držav – razvoj takšnega pristopa bi lahko sprožil povečanje zunanje pomoči EU in ameriških zunanje pomoči za vzpostavitev trdnega sredstva za izvedbo sodelovanja in prizadevanj EU in ZDA;
- oblikovati osnutek skupne varnostne strategije na podlagi že obstoječih dokumentov (ZDA 2006/EU 2003), in ga povezati s posodobitvijo strateške zasnove Nata;
- priznati, da je potrebno uveljaviti obsežno reformo Združenih narodov, pri čemer bi se moralo odražati spremenjeno ravnovesje interesov leta 2025.

V: Sklepi

Pogled v leto 2025 ne omogoča natančne ocene, kakšne bodo takratne razmere. Kljub temu so v tem dokumentu jasno izpostavljene številne smernice, ki jih evropski oblikovalci politike ne smejo spregledati. V njem je opredeljena pomembnost posameznih smernic in navedene ugotovitve, katere ukrepe je treba sprejeti, da jih bodo izvajali tisti, ki so odgovorni za programe političnih strank. Osrednje točke tega dokumenta so navedene v spodnjih točkah.

- Vprašanja, o katerih poteka razprava, se hitro spreminjajo in pozornost je z ustavnih vprašanj preusmerjena k prihodnjim svetovnim izzivom. Spremembe so vse hitrejšje; zdi se, da se Evropa ne prilagaja dovolj hitro.
- Ti izzivi so v vseh pogledih zelo pomembni, dolgoročni in zanje niso primerne kratkoročne rešitve.
- V razvijajočem se svetovnem okolju nobena država članica ne more sama reševati teh izzivov. EU mora imeti pomembno vlogo, da lahko pomaga in prispeva k temu, da bodo državljani EU bolje razumeli, kaj bodo ti izzivi pomenili zanje, pri tem pa jih mora spodbujati, naj optimistično in z zaupanjem gledajo v prihodnost.
- V večpolnem svetu mora Evropa ohraniti stike z vsemi udeleženci, čeprav bodo pri reševanju teh izzivov bistvene čezatlantske povezave, zlasti na področju gospodarstva, energije in okolja ter varnosti. Potrebna bo nova struktura čezatlantskega partnerstva.
- V globaliziranem svetu z digitalnim gospodarstvom bo najpomembnejša enota posameznik. Temu se bodo morale EU s svojo birokratsko etiko in njene članice prilagoditi, če želijo posodobiti upravljanje Evrope. Javnost bo z uporabo nove tehnologije preverjala odgovornost političnih voditeljev, razpravljala o zamislih in pridobivala podporo za politične spremembe.
- EU bi se morala manj osredotočati na širitev meja proti vzhodu. Zdaj mora utrditi meje EU in določiti daljše obdobje za okrepitev notranje povezanosti Unije. Več časa in prizadevanja je treba vložiti v obravnavo nujnih vprašanj, ki ne morejo več čakati, in so povezana zlasti z naslednjimi področji politike:
 - svetovna konkurenčnost. Potreba po radikalni revoluciji informacijske tehnologije v EU na področju izobraževanja, inovativnosti in podjetništva, zlasti kar zadeva konkurenčnost znotraj izobraževalnega sistema;
 - demografija in priseljevanje. Bistveno bosta vplivala na vse vidike evropskega življenja, ker se prebivalstvo stara, vključno s pokojninami, prevozom, stanovanji itd. Priznati je treba zlasti potrebo po spremembi trga dela za zaposlitve s polovičnim delovnim časom in po večji selektivnosti pri politiki priseljevanja;

- terorizem in varnost. Zagotoviti moramo preživetje zahodne demokracije in izpostaviti naravo skrajnih ideologij, pri tem pa posebej poudariti spodbujanje medkulturnih vezi itd. Unija mora še naprej prednostno spodbujati demokracijo in človekove pravice po vsem svetu;
- energija in okolje. Izzive podnebnih sprememb moramo reševati s spodbujanjem raziskav in naložb v iskanje novih tehnologij, ki lahko izboljšajo način življenja na zahodu in naše sobivanje z okoljem. Nujno je treba razviti nove tehnologije, kot je tehnologija vodikovih gorivnih celic, da se zagotovi večja neodvisnost Evrope pri oskrbi z energijo z Bližnjega vzhoda oziroma iz Rusije. Ponovno je treba doseči javno soglasje glede jedrske energije;
- upoštevati je treba, da so ta vprašanja med seboj povezane. Inovativnost je povezana z demografijo in priseljevanjem, priseljevanje je povezano s terorizmom in varnostjo, varnost pa je povezana z okoljskimi in energetske vprašanji;
- zato je treba ta dokument, če želimo, da bo opozoril oblikovalce politike na prihodnje nevarnosti, redno posodabljati, ker se bodo odnosi med različnimi vprašanji ob nepredvidljivem poteku dogodkov gotovo še spreminjali ... 2012?

Mreža EIN

PPE-DE, Evropski parlament, Rue Wiertz, 1047 Bruselj, Belgija

www.ein.eu